

Úvod do slovenskej lekárskej terminológie

Je terminológia vedou?

© Asklepios

2013

Terminológia je interdisciplinárny a transdisciplinárny odbor, bez ktorého je existencia akejkoľvek vednej oblasti nemysliteľná

Lekárska terminológia je relatívne autonómna disciplína, ktorá má svoj špecifický objekt, predmet, teóriu, metódu štúdia, pojmový a kategoriálny aparát, účel a praktické využitie, vedecké komunity a inštitúcie

Prekladatelia vyvodzujú význam slova v texte z kontextu – lexikón im ponúka spektrum termínov

Lekári hľadajú význam odporúčaného termínu v jedinečnom pojme – lexikón im má odporučiť jeden termín

Eliminácia prirodzeného jazyka je nemožná – znamenalo by to zbavenie človeka jeho najvyššie špecializovanej a špecifickej charakteristiky ako druhu

Obsah

1 Úvod	3
2 Definícia terminológie	4
3 Je terminológia vedou?	9
3.1 Definícia terminológie.....	10
3.2 Typológia terminologických systémov.....	11
4 Terminológia a nomenklatúra	13
4.1. Objekt lekárskej terminológie.....	14
4.2. Predmet lekárskej terminológie.....	17
4.3. Teoretické základy lekárskej terminológie	20
4.4. Princípy lekárskej terminológie	21
4.5. Metodologické základy lekárskej terminológie	22
4.6. Pojmový a kategoriálny aparát	23
4.7. Účel lekárskej terminológie	23
4.8. Vedecká komunita a inštitúcie	24
4.9. Výučba terminológie.....	27
5 Literatúra	28

Súhrn

Zdôrazňuje sa význam lekárskej terminológie a jej jednotlivých funkcií – najmä normatívnej, komunikačnej, poznávacej a koordinačnej¹. Terminológia je nevyhnutným predpokladom vzájomného porozumenia medzi lekármi a lekármi a pacientmi. Jej absolútnu nepostrádateľnosť nastolili potreby elektronického spracovania údajov – eHealth. Vlastnú terminológiu má mať každý odbor medicíny. Navyhnutná je však jej unifikácia, štandardizácia a kodifikácia. Uvádžajú sa filozofické a teoreticko-metodologické predpoklady konštituovania lekárskej terminológie ako relatívne autonómnej disciplíny.

V ére počítačov je kategorickým imperatívom využiť potenciál lekárskej terminológie vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti, ktoré sú schopné počítače vykonávať rýchlejšie, presnejšie a efektívnejšie. Platí to aj pre zdravotníctvo, ktoré sa už dnes utápa v neriešiteľných problémoch a v dohľadnom čase mu v dôsledku populačného vývoja a informačnej explózie hrozí zákonite kolaps.

Poukazuje sa preto na aj na nedostatky, ktoré u nás bránia využívaniu informačných a komunikačných technológií pre „fenomén babylonskej veže“.

---

¹Podrobnejšie o potencialitách a funkciách termínov sa zmiňujeme v článku **Význam terminológie pre medicínu**.

1 Úvod

Záplava poznatkov v medicíne už dávno prekročila možnosti ich spracovania tradičnou metódou a vyžaduje si stále sofistikovanejšie metódy inteligentného manažmentu a interoperability. Táto výzva sa týka teórie i praxe medicíny, verejného zdravotníctva, zdravotníckej ekonómie i politiky. Termíny tvoria najmenej tri štvrtiny všetkej písanej a tlačenej produkcie spisovného jazyka (Poškolková a spol., 1983).

Terminológia² nie je len inventárom navzájom nesúvisiacich termínov. Na rozdiel od slov bežného jazyka ich charakterizuje jedinešný význam, verbálna definícia a miesto v terminologickej sústave – v hierarchii. Termíny nachádzajúce sa vyššie v hierarchii sú všeobecnejšie ako ich potomkovia a sú nadradené svojim potomkom.

Terminológia je nevyhnutým predpokladom vedeckej **komunikácie**. Preto musí mať **každá** vedecká disciplína vlastnú terminológiu. Predstavuje nielen zdroj informácií, ale aj prehľadnú mapu umožňujúcu zorientovať sa v danej tematickej oblasti a získať obraz o tom, ako jednotlivé jednotky poznania – pojmy a ich označenia – termíny navzájom súvisia. Biomedicínske terminologické systémy slúžia však nielen na komunikáciu medzi profesionálmi rozličných zariadení, odborov, krajín navzájom, profesionálmi a neprofesionálmi, ale aj na vzdelávanie vrátane tvorby učebníc, formuláciu teórií, publikovanie výsledkov vedeckovýskumnej činnosti, preklad a tlmočenie

V súčasnosti už jestvuje v medicíne neprehľadné množstvo rozličných terminologických systémov a ontológií, ktoré sú utvorené na rozličných princípoch a slúžia na rozličné účely. Sú neraz nekompatibilné, takže sú ťažko interoperabilné. Aby sa dali tieto systémy využiť nielen človekom, ale aj spracovať počítačom musia byť termíny predpripravované – kódované.

Modernú lekársku terminológiu, ktorá je výsledkom viacerých revolúcií charakterizuje jej prestavba teoreticko-metodologických základov. Pojmy „termín“³

---

²Ako **terminológia** sa označuje: **1. súbor termínov**, t. j. organizovaný **systém odborných výrazov**; **2.** teória terminológie; **3.** produkty terminologickej práce; pozri ďalej.

³**Termín** podľa STN ISO 1087-1:2003 je *označenie všeobecného pojmu* v špecifickej tematickej oblasti. Poznámka: Termín môže obsahovať symboly a môže mať varianty, napríklad rozličné pravopisné formy. Na vymedzenie pojmu „**termín**“ už dnes nestačia tri klasické kritériá: **1.** termín je **označením** všeobecného pojmu v špecifickej tematickej oblasti (STN ISO 1087-2003); **2.** termín charakterizuje jeho **miesto** v danom systéme poznatkov; **3.** termín musí byť slovné vymedzený **definíciou**. Ak má byť termín identifikovateľný, spracovateľný počítačom a sémanticky interoperabilný, musí byť **kódovaný a mapovaný** na referenčnú terminológiu. „Terminológia“ totiž nie je len

Je terminológia vedou?

---

a „terminológia“ v ére informatizácie nadobudli nové dimenzie, ktoré si vyžadujú aj revíziu ich definícií a prístupu k terminologickej práci.

Dôležitosť terminológie pre medicínu nadobudla nové dimenzie najmä v súvislosti s projektom elektronizácie zdravotníctva – **eHealth**. Pri zavádzaní nových informačno-komunikačných technológií a najmä elektronických zdravotných záznamov sa totiž s novou nástoživosťou vynorili problémy týkajúce sa slovenskej lekárskej terminológie.

V medicíne má terminológia osobitné postavenie. Umožňuje komunikácie medzi profesionálmi (horizontálna komunikácia), rovnako dôležité je však **dorozumievanie sa medzi lekármi a pacientmi** (vertikálna komunikácia). Preto sa musí venovať lekárskej terminológii náležitá pozornosť. Nezrozumiteľnosť informácií je bariérou komunikácie a v takej citlivej oblasti ako je zdravotníctvo by mohla mať za následok ťažké ujmy na zdraví.

Osobitný význam nadobúda lekárska terminológia v ére **informatizácie spoločnosti**, pretože bez nej sa nemôžu v plnej miere využívať informačné a komunikačné technológie a zabezpečiť **sémantickú interoperabilitu** medzi jednotlivými vednými odbormi a medzi rôznymi jazykmi.

Ontológie upozornili na seba presným a podrobným opisom domén a využívaním týchto opisov v mnohých aplikáciách, ako je spracovanie prirodzeného jazyka po systémy logického zdôvodňovania a rozhodovacie procesy. Ich hlavnou prednosťou je možnosť spracovania počítačom.

Vďaka svojej systematickej štruktúre môže terminológia (a ontológia) tvoriť **základ pre organizáciu poznania**. Preto má mať okrem iného **každý vedný odbor**, teda aj jednotlivé disciplíny medicíny, vlastnú sústavu termínov, **vlastnú terminológiu** (a **ontológiu**).

Dôležité sú aj **nomenklatúry a taxonómie** jednotlivých odborov medicíny, t. j. systémy pomenovaní definovaných ich miestom v sústave názvov klasifikovaných do určitých tried, príp. taxónov (napr. Linného taxonómia druhov, botanická a zoológická nomenklatúra, Bergeyova taxonómia baktérií).

Adekvátna pozornosť sa v medicíne venovala nomenklatúre zatiaľ len v morfológických vedách. Jej solídne základy tvoria Nomina anatomica, histologica

---

lexikónom, inventárom navzájom nesúvisiacich odborných výrazov, ale systémom, v ktorom významnú úlohu majú **vzťahy**. Len na základe **štruktúrovanej riadenej terminológie** možno utvoriť ontológiu, ako formálne, explicitnú špecifikáciu pojmotvorby.

et embryologica. Nejde o terminologický systém *sensu strictiori*, pretože k anatomickým pomenovaniám (s výnimkou histológie) nie sú priradené jedinečné identifikátory (kódy), preto sa nedajú spracovať počítačom. Na rozdiel od jednoduchého zoznamu pomenovaní majú systematické makroštruktúru, ktorá poskytuje informáciu o ich vzťahu k iným – nadradeným a podradeným názvov.

Zanedbanou je dosiaľ **slovenská terminológia klinických disciplín**, kde s výnimkou stomatológie nebol publikovaný dodnes ucelený terminologický slovník. R. 1951 sa pri Ústave slovenského jazyka SAV tvorila Komisia pre lekársku terminológiu, ktorá si svoju úlohu zúžila na revíziu Ladzianskeho anatomického názvoslovía. Preto ešte r. 1990 konštatuje Šimon, že klinickú terminológiu charakterizuje neúplnosť a nejednotnosť, pričom vyslovuje svoj defetistický názor, že úplnej slovenskej terminológii sa musíme vzdať. Ako dôvod uvádza udomácnenie medzinárodných slov a skutočnosť, že „slovenská medicína nestihla za krátky čas svojej existencie vypracovať národnú terminológiu v celom rozsahu. Situácia sa v tejto oblasti sa dodnes nezmenila, takže slovenská medicína nemá vypracovanú a kodifikovanú terminológiu jednotlivých odborov.

Štandardná a unifikovaná **terminológia** ako jeden z hlavných atribútov vednej disciplíny je nepostrádateľnou, nie však jedinou podmienkou zberu, ukladania, spracúvania a výmeny informácií. V ére počítačov sú nevyhnutné aj **ontológie**, t. j. systémy pojmov definovaných ich **vzťahom** k iným pojmom, ktorým je ako jediným z triády – terminológia–nomenklatúra–ontológia – schopný porozumieť človek i počítač.

Terminológia a ontológia sú už v súčasnosti aj vedné oblasti, ktoré využívajú teórie a metódy iných vied, ako je jazykoveda, epistemológia, opisná logika a informatika, jednak slúžia iným špeciálnym odborom medicíny. Tým sa z nich stávajú **interdisciplinárne a transdisciplinárny odbory**.

Naša akademická obec nereagovala na radikálne zmeny paradigiem terminológie, ako bol štrukturalistický, kognitivistický a sociokultúry obrat. Dôsledkom toho je tápanie v základných otázkach terminológie a zotrvávanie na tradičných koncepciách, ktoré nie sú schopné riešiť aktuálne otázky súvisiace napr. s elektronizáciou zdravotníctva. S každou výmenou riadiacich štruktúr sa s terminológiou preto začína od nuly a opätovne nastoľuje kardinálna otázka: **kde začať**. Naša terminológia sa v súčasnosti nachádza v letargii a ostáva v zajatí tradičnej koncepcie, ktorá ignoruje nové poznatky filozofii, logiky, psychológie, neurovedy, informatiky a samozrejme nájstojčivé potreby jednotlivých konkrétnych disciplín medicín.

Vzhľadom na multilaterálnosť, multidisciplinárnosť a polyfunkčnosť terminológie sa nedá očakávať, že všeobecnú teóriu terminológie vyrieši sám **lingvista** (napr. prekladateľ, resp. tlmočník zainteresovaný len na jednej z funkcií

terminológie – na adekvátnom pretlmočení významu termínu z jedného jazyka do druhého). Prekladateľ, ktorý narazí na problém, siahne za lexikónom kvôli tomu, aby našiel vhodný termín alebo jeho synonymum, ktoré najlepšie vyjadria význam pojmu. Začína teda slovom smeruje k spektru významov; jeho cieľom je nájsť **ekvivalentné významy (semantiologický postup od termínu k pojmu)**.

Naproti tomu odborník (výskumný pracovník, praktický lekár, učiteľ, študent) si v ťažkostiach s pochopením pojmu hľadá pomoc v lexikóne, ktorý by mu pomohol označiť pojem **jedným** správnym termínom (**omonaziologický postup od pojmu k termínu**).

Takisto sa nemožno domnievať, že všeobecnú teóriu terminológie vybuduje **informatik** s jeho inak obdivuhodne účinnými nástrojmi, ako je formálna a opisná logika, sémantické siete a rámce. Takáto teória terminológie sa pre svoju nezrozumiteľnosť inými odborníkmi ocitá obyčajne v izolácii.

Taká úloha náročná na pracovnú silu, materiálne a technické zabezpečenie, čas a odbornosť, ako je výstavba všeobecnej teórie terminológie sa nedá uskutočniť na báze dobrovoľnosti, neorganizovane bez inštitucionálneho rámca a podpory. Môžno ju realizovať len ako výsostne prioritnú celospoločenskú úlohu, na ktorej participujú filozofi, logici, psycholingvisti, neurovedci, lingvisti, sociológovia a doménoví experti. V tomto zmysle je to úloha neobyčajne náročná, ktorá si vyžaduje podporu kompetentných činiteľov – počnúc riadiacimi štruktúrami (orgánmi štátnej moci a správy), komerčnou sférou, akademickou obcou, príslušnými rezortmi, doménovými odborníkmi (zdravotníckymi profesionálmi) a končiac jej konzumentmi (rezortom zdravotníctva, poisťovňami, pacientmi, obcami). Treba pritom navyše ráta s dlhodobou rerealizačnou a podpornou aktivitou, ktorá musí mať trvalý charakter.

Preto sa aj v zahraničí informatika, ontológia a terminológia bežne vyučuje na mnohých vysokých školách. Aj u nás sa treba vážne zamýšľať nad prípravou terminológov, ontológov a informatikov a výučbu informatiky neredukovať len na oblasť informačných technológií v medicíne. Tieto texty majú prispieť k lepšej informovanosti lekárov, ale aj adeptov medicíny a iných zdravotníckych pracovníkov o základných teoreticko-metodologických otázkach slovenského lekárskeho názvoslovia.

2 Definícia terminológie

Norma definuje terminológiu (z lat. *terminus* hranica, medza, koniec) v užšom zmysle ako **súbor pomenaní** označujúcich pojmy, ktoré tvoria poznávaciu

štruktúru odboru. Jedinečné miesto každého pojmu v rámci systému je určene jeho **obsahom (intenziou⁴)** a jeho **rozsahom (extenziou⁵)**.

Terminológia v ére informatizácie nie je však už len lingvistickou disciplínou. Praktickým dôsledkom aplikácie informatiky v oblasti terminológie je nárast sémantických referenčných systémov, často označovaných aj ako slovníky, tezaury a ontológie (Rubin a kol., 2007).

Výrazom terminológia sa v praxi označujú rozličné pojmy. Paradoxne už pri tomto prvom kľúčovom pojme terminologickej teórie narážame na problém **polysémie⁶**, ktorá je z hľadiska klasickej terminológie neprípustná. Tento stav priznávajú aj normy ISO, vychádzajúce z viedenskej tradície, ktoré kladú dôraz na **normalizačný aspekt** tejto disciplíny. Norma ISO 1087-1:2003 chápe terminológiu ako „súbor označení, patriaci do jedného odborného jazyka“. Jej druhý význam definuje norma ISO ako „vedu, ktorá skúma štruktúru, tvorbu, vývoj, využívanie a organizáciu terminologickej práce v rozličných oblastiach“.

Terminológia sa označuje aj ako jazyk špecifického určenia⁷. Tradičná terminológia (z lat. *terminus* hranica, medza, koniec) rozoznáva tieto významy odborného pomenovania „**terminológia**“:

■ **súbor označení**, ktoré patria do jedného odborného jazyka⁸ (STN ISO 1087-1:2003) a tvoria poznávaciu štruktúru odboru. Jedinečné miesto každého pojmu v

---

⁴**Intenzia pojmu** – jedinečný súbor príznačkov tvoriacich pojem.

⁵**Extenzia pojmu** – všetky objekty, na ktoré sa vzťahuje daný pojem.

⁶**Polysémia** – mnohovýznamovosť, viacvýznamovosť, vzťah medzi označeniami a pojmi v danom jazyku, pri ktorom jedno označenie reprezentuje dva alebo viacero pojmov so spoločnými charakteristikami (STN ISO 1087-1: 2003). Polysémické sú slová hlava, koreň, krk, telo ap.

⁷**Jazyk špecifického určenia** – *en Language for specific purpose*, LSP, je jazyk, ktorý sa používa na tvorbu slovníkov určených odborníkom jednotlivých vedených disciplín. Jeho cieľom je opísať variety jedného jazyka alebo viaceré jazyky. Disciplína, ktorá sa zaoberá slovníkmi jazykov špecifického určenia (LSP dictionaries), sa nazýva **špecializovaná lexikografia** a je odvetvím lexikografie. Ako LSP sa pôvodne používal na označenie dvoch oblastí aplikovanej lingvistiky: **1.** zameranej na potreby výučby a výcviku; **2.** zameranej na výskum variácií jazyka naprieč jednotlivým tematickým oblastiam. Niekedy sa ako LSP označujú aj jazykové inštrukcie založené na obsahu alebo predmete (content or theme-based language instruction, CBI).

⁸**Odborný jazyk** – *en language of special purposes*, LSP, jazyk, ktorý sa používa v tematickej oblasti a charakterizujú ho špecifické jazykové vyjadrovacie prostriedky. Súčasťou špecifických jazykových vyjadrovacích prostriedkov je vždy odborná

rámci systému je určene jeho **obsahom (intenziou⁹)** a **jeho rozsahom (extenziou¹⁰)**; z formulácie vyplýva úzke zameranie na termín a dôraz na autonómnosť terminológie;

■ **teória terminológie** – jazykovedná disciplína, náuka o pojmoch a ich reprezentáciách (termínoch). V slovenskej Encyklopédii jazykovedy (Mistrík, 1993) sa však pojem „teória terminológie“ definuje širšie so zreteľom na normalizáciu ako cieľ terminologickej práce – „náuka o pomenúvaní pojmov v určitých odboroch, o definovaní pojmov a o tvorbe systému pojmov, jej úlohou je skúmať vlastnosti termínov a z nich vypracovať všeobecné zásady ich tvorby a definícií“;

■ **produkty** terminologickej práce – publikovaný výstup práce terminografa, čiže terminografický produkt v podobe **slovníka**, databázy, databanky... Stále častejšie sa termínom **terminografia** (utvoreným analogicky s dvojicou lexikológia/lexikografia) pomenúva tá časť terminologickej práce, ktorá spočíva v zhromažďovaní a prezentácii odborných pomenovaní. Terminológiu potom možno pokladať za generický termín zahŕňajúci aj pojem terminografia.

Jedným z najmódnejších termínov počítačovej vedy sa stali **ontológie**. Terminologické systémy už nie sú len inventárom odborných názvov, registrom či katalógom výrazov používaných v lekárskej teórii a praxi. Sú to jazykovo orientované artefakty, ktoré súvisia s rozličnými významami lingvistických entít. Používajú sa najmä na vyhľadávanie dokumentov, anotáciu zdrojov, štatistické hlásenia úmrtnosti a chorobnosti a fakturáciu zdravotníckych služieb. Terminológie nepoužívajú formálne a presne definované opisy; definujú termíny skôr výrazmi prirodzeného jazyka a vyjadrujú vzťahy medzi termínmi a neformálnymi vzťahmi zrozumiteľnými ľuďmi.

– **Teória terminológie** – „jazykovedná disciplína, náuka o vlastnostiach, tvorbe a používaní termínov“. V slovenskej Encyklopédii jazykovedy sa však pojem „teória terminológie“ definuje širšie so zreteľom na normalizáciu ako cieľ terminologickej práce – „náuka o pomenúvaní pojmov v určitých odboroch, o definovaní pojmov a o tvorbe systému pojmov, jej úlohou je skúmať vlastnosti termínov a z nich vypracovať všeobecné zásady ich tvorby a definícií“.

– **Socioterminologické koncepcie**, formulujú definície **terminológie** zo zorného uhla interakcie terminológií a spoločnosti. Vnímajú ju ako „disciplínu, ktorej úlohou je skúmanie termínov, teda jednotiek slovnej zásoby nesúcich

---

terminológia príslušnej oblasti a frazeológia a môže obsahovať štylistické a syntaktické javy (STN ISI 1087-1:2003).

⁹ **Intenzia pojmu** – jedinečný súbor priznakov tvoriacich pojem.

¹⁰ **Extenzia pojmu** – všetky objekty, na ktoré sa vzťahuje daný pojem.

spoločensky regulované významy, udomácnené v praxi inštitúcií a profesných komunit“.

– **Pragmatický prístup** niektorých terminológov sa vyhýba slovu veda, pričom termín terminológia definujú užšie v porovnaní napríklad s normou ISO 1087-1 alebo chápaním slovenskej Encyklopédie jazykovedy. Pomenúvajú ním totiž len **metódy** terminologickej práce bez ohľadu na jej **cieľ**, čím sa označuje špecifický pojem v intenciách noriem ISO.

– J. C. Sager priznáva terminológii vo svojej trojčlennej definícii označenie **teória**, skladajúca sa zo „súboru premís, argumentov a záverov potrebných na vysvetlenie **vzťahu medzi pojmami a termínmi**“, ktorá zahŕňa terminológiu reprezentovanú súborom „**praktických činností a metód** používaných pri zhromažďovaní, opise a prezentácii termínov“.

– Ďalší význam pojmu terminológia možno definovať ako publikovaný výstup práce terminografa, čiže terminografický produkt v podobe **slovníka**. Stále častejšie sa termínom **terminografia** (utvoreným analogicky s dvojicou lexikológia/lexikografia) pomenúva tá časť terminologickej práce, ktorá spočíva v zhromažďovaní a prezentácii odborných pomenovaní. Terminológiu potom možno pokladať za generický termín zahŕňajúci aj pojem terminografia.

M. T. Cabreová (1998) navrhuje zjednodušenú definíciu, ktorá kladie dôraz na **odborný slovník** ako výstup práce terminológa: „súbor pravidiel, ktoré umožňujú realizovanie terminografickej práce“.

Súčasný vývoj manažmentu biomedicínskych znalostí sa uberá dvoma smermi: **1.** tvorba indexačných slovníkov a klasifikačných systémov, ako je ICD a Index Medicus (ktorých korene siahajú do 19. storočia) stimulovaná záujmami verejného zdravotníctva a epidemiológie na jednej strane a knihovníckou vedou na druhej strane; **2.** výskum podpory rozhodovacích procesov a expertných systémov, ktorých začiatky sa datujú do 70. rokov 20. storočia.

Klasická terminológia sa tak vďaka vstupu informatiky transformovala na **ontológie**, ktoré sa stali jedným z najmódnejšími termínmi počítačovej vedy. Terminologické systémy už nie sú len inventárom odborných názvov, registrom či katalógom výrazov používaných v lekárskej teórii a praxi. Sú to jazykovo orientované artefakty, ktoré súvisia s rozličnými významami lingvistických entít. Používajú sa najmä na vyhľadávanie dokumentov, anotáciu zdrojov, štatistické hlásenia úmrtnosti a chorobnosti a fakturáciu zdravotníckych služieb. Terminologie nepoužívajú formálne a presne definované opisy; definujú termíny skôr výrazmi prirodzeného jazyka a vyjadrujú vzťahy medzi termínmi a neformálnymi vzťahmi zrozumiteľnými ľuďmi.

Ontológie upozornili na seba presným opisom domén do detailov a využívaním týchto opisov v mnohých aplikáciách, ako je spracovanie prirodzeného jazyka po systémy logického zdôvodňovania a rozhodovacie procesy. Ich hlavnou prednosťou je možnosť spracovania počítačom.

V **medicíne** má terminológia mimoriadne postavenie. Podmieňuje interoperabilitu medzi profesionálmi (horizontálna komunikácia), avšak aj rovnako dôležité **dorozumievanie sa medzi lekármi a pacientmi** (vertikálna komunikácia). Tvorba, spracovanie, vyhľadávanie a viacnásobné využívanie dokumentov, ako sú odborné texty obsahujúce jednotky poznania (pojmy, termíny, definície), majú veľký význam pre publikovanie výsledkov vedeckovýskumnej činnosti, vzdelávanie, prekladateľskú činnosť, ale aj pre ďalší rozvoj jednotlivých disciplín medicíny. Každá vedecká disciplína musí mať vlastnú terminológiu. Pritom je mimoriadne dôležité, aby si navzájom rozumeli odborníci jednotlivých disciplín, pracovísk a krajín.

Preto sa musí venovať lekárskej terminológii náležitá pozornosť. Nezrozumiteľnosť komunikovaných informácií by bola bariérou a mohla by mať za následok ťažké ujmy na zdraví.

Osobitný význam nadobúda terminológia medicíny v ére **informatizácie spoločnosti**, pretože bez nej sa nemôžu v plnej miere využívať informačné a komunikačné technológie a zabezpečiť **sémantickú interoperabilitu** medzi jednotlivými vednými odbormi a medzi rôznymi jazykmi.

Vďaka svojej systematickej štruktúre môže terminológia (a ontológia) tvoriť **základ pre organizáciu poznania**. Preto má mať okrem iného **každý vedný odbor**, teda aj jednotlivé disciplíny medicíny, vlastnú sústavu termínov, **vlastnú terminológiu** (a ontológiu).

V morfológických vedách sa v medicíne značná pozornosť venovala nomenklatúre (menosloviu). Jej solídne základy tvoria Nomina anatomica, histologica et embryologica, ktorej najnovšiu verziu preložili a publikovali vo svojom štvordielnej publikácii Srdciocievna sústava a Anatomické názvy I – III Holomáňová a Brucknerová (2000 – 2003).

Autorky správne nazývajú jednotlivé anatomické jednotky ako „anatomické náz¹¹vy“. Nejde teda o terminológiu *sensu strictiori*, pretože jednotlivé jednotky

---

¹¹**Makroštruktúra** terminologického produktu je usporiadanie záznamov v súbore (STN ISO 1087-1: 2003). Makroštruktúra, v ktorej sú terminologické záznamy usporiadané v poradí odrážajúcom príslušný pojmový systém sa nazýva **systematické usporiadanie** (systematické triedenie), makroštruktúra, v ktorej sú terminologické záznamy usporiadané v tematických oddieloch sa nazýva **tematické usporiadanie** a makroštruktúra s usporiadaním terminologických záznamov podľa abecedy na základe

nie sú verbálne definované a nejde ani o "kontrolovaný slovník", pretože jednotky nie sú kódované, teda spracovateľné počítačom. Terminologia anatomica má však systematickú makroštruktúru, ktorá

To čo potom prešovský študent Dávid Pospíšil previedol do elektronickej formy a r. 2009 vydal s R. Vatehom a A. Vatehom pod názvom „*Nomina anatomica slovacae – Slovenské anatomické názvoslovie*“ (<http://www.gjar-po.sk/~pospasil6c/>), je z terminologického hľadiska krokom späť. *Terminologia anatomica* (a jej preklad do slovenčiny uvedenými autorkami) má systematickú makroštruktúru, ktorá sa v elektronickej forme vytratila, čím bola informačná hodnota podstatne ochudobnená.

Tieto diela – vrátane štvorzväzkového deila Holomáňovej a Brucknerovej -- neboli navyše oficiálne prijaté odbornou anatomickou spoločnosťou. Okrem diela „Anatomické názvoslovie“ (1962), ktoré bolo výsledkom práce Názvoslovnej komisie pri Ústave slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied pod redakciou J. Horeckého, ide o „aktivity súkromných osob“ (Musil a spol., 2010).

Terminologický deficit sa v medicíne najviac pociťuje v **oblasti klinických disciplín**, kde s výnimkou stomatológie nevyššie dodnes ani len glosár niektorého lekárskeho odboru. R. 1951 sa pri Ústave slovenského jazyka SAV utvorila Komisia pre lekársku terminológiu, ktorá si svoju úlohu zúžila na revíziu Ladzianskeho anatomického názvoslovía. Preto ešte r. 1990 konštatuje Šimon, že klinickú terminológiu charakterizuje neúplnosť a nejednotnosť, pričom vyslovuje svoj defetistický názor, že úplnej slovenskej terminológii sa musíme vzdať. Ako dôvod uvádza udomácnenie medzinárodných slov a skutočnosť, že „slovenská medicína nestihla za krátky čas svojej existencie vypracovať národnú terminológiu v celom rozsahu“. Situácia sa v tejto oblasti sa dodnes nezmenila, takže slovenská medicína nemá vypracovanú a kodifikovanú terminológiu jednotlivých odborov.

Štandardná a unifikovaná **terminológia** ako jeden z hlavných atribútov vednej disciplíny je nepostrádateľnou, nie však jedinou podmienkou zberu, ukladania, spracúvania a výmeny informácií.

4 Je terminológia vedou?

Definícia vedy vôbec nie je jednoduchý problém. Vychádzajúc z etymologického výkladu možno terminológiu definovať ako náuku o termínoch. Terminológia však nie je len inventárom (registrom) odborných výrazov, ale systémom vedeckých informácií. Iní autori zdôrazňujú jej kognitívnu funkciu

---

heslových termínov sa označuje ako **abecedné usporiadanie**; usporiadanie v abecednom poradí v rámci systematicky alebo tematicky usporiadaných oddielov je **zmiešané usporiadanie**.

a pokladajú ju za oblasť bádateľskej činnosti, zameranej na vytváranie nových poznatkov. Prakticky zameraní realisti vidia hlavný význam terminológie v získavaní poznatkov o reálnom svete a ich zaznamenávaní a agregácii do systému, ktorý je opakovane použiteľný na prezeranie, vyhľadávanie, spracúvanie a výmenu informácií.

Pozitivist pokladajú vedu za súbor opisov zmyslovo prístupných realít a prostriedkov tohto opisu. Za vedu pokladajú len prírodné a exaktné vedy. Zveličujú pritom úlohu zmyslového poznania, skúsenosti a nedoceňujú úlohu vedeckých abstrakcií a relatívnu samostatnosť myslenia.

Pragmatizmus, napr. Peirce¹², sa pridáva princípu totožnosti myslenia a bytia. Kritériom pravdy je podľa neho užitočnosť, prospech, úspech a nie zhoda s objektívnou realitou. **Pragmatický prístup** niektorých terminológov sa vyhýba slovu veda, pričom termín terminológia definujú užšie v porovnaní napríklad s normou ISO 1087-1:2003 alebo chápaním slovenskej Encyklopédie jazykovedy. Pomenúvajú ním totiž len **metódy** terminologickej práce bez ohľadu na jej **cieľ**, čím sa označuje špecifický pojem v intenciách noriem ISO.

Naproti tomu **transcendentalisti** sa zriekajú princípu totožnosti myslenia a bytia. Predmet vedy sa podľa nich utvára vedeckým myslením.

Mathesius¹³ zdôrazňoval, že jazyk je funkčný systém a musí sa skúmať v spätosti s jeho **funkciami**. Vyznačuje sa zámernosťou, na čo musí lingvistická analýza prihliadať. Pre terminológiu ako lingvistickú disciplínu z toho vyplýva, že má zohľadňovať svoje funkcie. Hlavnou funkciou terminológie je jej **poznávacia (kognitívna) a komunikačná funkcia**. Terminologický systém slúži nielen ako inventár lexiky, ale predovšetkým ako sústava pojmov a ich vzájomných vzťahov. Je to významný nástroj budovania teoretických a metodologických základov medicíny. Bez koherentnej terminológie si nemožno predstaviť dorozumievanie sa medzi lekármi rozličných odborov a zdravotníckych prostredí.

Podľa klasickej lingvistiky je jazyk len **prostriedkom poznávania**. Aby sa však dala terminológia pokladať nielen za pomocnú, odvodenú, ale autentickú vedu, musí mať vlastný **objekt a predmet štúdia**.

Vychádzajúc z etymologického výkladu možno terminológiu definovať ako náuku o termínoch. Je to hraničná disciplína, ktorá stojí na pomedzí lingvistiky

---

¹² **Peirce, Charles Sanders** (1839 – 1914) amer. filozof, logik, jeden zo zakladateľov pragmatizmu. Jeho myšlienky boli inšpiratívne v mnohých odboroch vrátane epistemológie a semiotiky.

¹³ **Vilém Mathesius** (1882 – 1945) český jazykovedec a literárny historik, spoluzakladateľ Pražského lingvistického kroužku a zakladateľ českej anglistiky.

a informatiky. Jej predmetom štúdia je štruktúra, tvorba, vývoj, využívanie termínov, manažment terminológie a organizácia terminologickej práce v rozličných tematických oblastiach.

Wüsterovská tradícia¹⁴, ktorá v snahe ohraničiť a dokázať samostatné postavenie terminológie ako disciplíny postulovala terminologické ideály – **prioritné postavenie pojmu, monosémiu termínu a autonómne fungovanie terminologických systémov.**

Niektorí autori tvrdia, že terminológia je len **prax s vlastnou metodológiou**, ktorá si svoje teoretické základy vypožičiava od iných disciplín, ako je lingvistika, počítačová lingvistika, príp. informatika. Napr. Sager (1990, cit. Levická, 2006) chápe terminológiu ako „súbor praktických činností, ktoré sa vyvinuli pri tvorbe nových termínov, ich zhromažďovaní, objasňovaní, opise, spracúvaní a prezentácii termínov prostredníctvom tradičných či novodobých médií“. Sager síce priznáva terminológii vo svojej trojčlennej definícii označenie **teória**, skladajúca sa zo „súboru premís, argumentov a záverov potrebných na vysvetlenie **vzťahu medzi pojmami a termínmi**“.

Cabreová (2003) navrhuje zjednodušenú definíciu, ktorá kladie dôraz na **odborný slovník** ako výstup práce terminológa: „súbor pravidiel, ktoré umožňujú realizovanie terminografickej práce“.

Socioterminologické koncepcie, definujú **terminológiu** zo zorného uhla interakcie terminológií a spoločnosti. Jej úlohou je „skúmanie termínov, teda jednotiek slovnej zásoby nesúcich spoločensky regulované významy, udomácnené v praxi inštitúcií a profesných komunít“.

Súčasný vývoj manažmentu biomedicínskych znalostí sa uberá dvoma smermi: **1.** tvorba indexačných slovníkov a klasifikačných systémov, ako je ICD a Index Medicus (ktorých korene siahajú do 19. storočia) stimulovaná záujmami verejného zdravotníctva a epidemiológie na jednej strane a knihovníckou vedou na druhej strane; **2.** výskum podpory rozhodovacích procesov a expertných systémov, ktorých začiatky sa datujú do 70. rokov 20. storočia.

Terminológia nie je už dávno len pododborom jazykovedy. Príliš dlho sa totiž tieto dve disciplíny navzájom ignorovali a príliš mnoho otázok, ktoré prinášal

---

¹⁴ **Wüster. Eugen Bernhard Casper**, 1898 – 1977, elektroinžinier, zakladateľ Viedenskej školy a autor všeobecnej teórie terminológie. Jeho názory významne ovplyvnil viedenský kružok a logicky pozitivizmus reprezentovaný Rudolphom Carnapom. Podľa Wüsteru sa nemá terminológia na rozdiel od lexikológie, zaoberať tvorbou nových termínov, ale normalizáciou terminológie. Zakladnou charakteristikou tejto školy je **orientácia na pojem**, ktorý považuje za prvotný, z čoho vyplýva aj deklarovaný onomaziologický prístup k terminotvorbe.

prudký rozvoj konkrétnych a metateoretických vied ostávali neriešené. Tak sa stala terminológia „korisťou“ viacerých moderných disciplín, najmä informatiky. To malo za následok explóziu sémantických referenčných systémov, označovaných aj ako slovníky, lexikóny¹⁵, glosáre¹⁶, tezaury¹⁷ a ontológie (Rubin a kol., 2007).

Márne boli snahy mnohých terminológov o utvorenie všeobecnej teórie terminológie (Sager, 1980; Tellermanová, 2000; Kaguera, 2002; Cabréová, 2003 a i.). Ak sa má totiž prisúdiť danému fenoménu ľudskej činnosti status vedy, musí zahŕňať tieto atribúty: **1.** objekt a predmet vedného odboru; **2.** teória — súhrn poznatkov o danom predmete; **3.** metodológiu; **4.** pojmový a kategoriálny aparát; **5.** účel a praktické využitie; **6.** komunita vedcov zameraných na príslušný vedný odbor; **7.** vedecké inštitúcie a pracoviská.

4.1 Objekt terminológie

Pod pojmom **objekt**¹⁸ terminológie rozumieme termínologickú jednotku, ako multilaterálnu a polyfunkčnú entitu odborného názvoslovia. Tvorí ho nielen termín (ten je produktom terminologickej práce), ale aj jeho pôvod (genéza, resp. mechanizmus jeho vzniku), syntax, sémantika a pragmatika, pravidlá zákonitosti

---

¹⁵**Lexikón** – 1. súhrnný zoznam slov z určitého odboru spracovaný encyklopedicky, výkladový náučný slovník; 2. Slovná zásoba, lexika, ktorou disponujú jeho používatelia, zásobáreň lexikálnych jednotiek (Súčasný slovník slovenského jazyka, 2011).

¹⁶**Glosár** – 1. druh stredovekého, obyč. odborného slovníka; 2. abecedný zoznam slov doložených v a starej pamiatke, v staršom literárnom texte; 3. zbierka glos; 4. dvojjazyčný al. viacjazyčný odborný slovník menšieho rozsahu s jednoduchou štruktúrou hesiel (Súčasný slovník slovenského jazyka, 2011).

¹⁷**Tezaurus** – riadený slovník termínov, ktoré majú sémantické vzťahy a zahŕňajú jednu alebo viac špecifických oblastí poznania (ISO 51277/6-1983 E/F).

¹⁸**Objekt** – (z l. *obicere* = predhodiť, postaviť proti) podľa STN ISO 1087-1: 2003 je „čokoľvek, čo možno pozorovať alebo vnímať“. Objekt sa definuje ako niečo, čo vnímame alebo chápeme. Niektoré objekty, *konkrétne objekty*, ako napríklad telo, mozog, neurón alebo tubuly možno pokladať za materiálne; iné *objekty* možno považovať za *nehmotné* alebo *abstraktné*, napríklad pohyb, vedomie, metabolizmus; niektoré možno pokladať iba za predstavy, napr. *literárna postava*. O objektoch predpokladáme, že existujú, a pozornosť treba zamerať len na to, ako sa zaoberá s týmito objektmi na účely komunikácie. Objekty sú teda vnímané alebo chápané a sú abstrahované alebo konceptualizované do pojmov.

jeho tvorby, ale aj princípy organizácie, zásady usporadúvania a výberu termínov a zákony ich fungovania.

Termíny ako odborné výrazy sú súčasťou jazykovej komunikácie – písomnej i hovorovej – preto podliehajú tým istým zákonitostiam ako slová v bežnej komunikácii. Komunikačno-pragmatický obrat v lingvistike postihol nielen bežnú komunikáciu, ale aj špecifickú komunikáciu medzi lekármi, lekármi a sestrami, lekármi a pacientmi, ako aj medzi lekármi a inými odborníkmi. Táto viacrozmernosť terminológie podmieňuje aj polyfunkčnosť termínu¹⁹.

Objektom terminológie sú aj **syntaktické pravidlá**²⁰. Syntax sa uplatňuje pri definovaní pojmov, pri transformácii objektov (referentov) zo sveta reality na jazykové znaky a pri reprezentácii termínov pri ich používaní v kontexte.

Dôležitou súčasťou terminológie je **sémantika**²¹. Podľa Lakoffa (1987) si človek si prostredníctvom zmyslov a pohybu utvára celostný obraz objektov (tzv. základná úroveň kategorizácie). Keď sa posúva o rovinu všeobecnosti vyššie alebo nižšie rozdiely medzi entitami sa zväčšujú, resp. zmenšujú. Náš pojmový systém je uzemnený v dvoch bodoch – v základnej úrovni (*basic-level*) a v pojmoch, ktoré sú schematickými obrazmi zmyslovej a pohybovej skúsenosti (*image-schematic concepts*). Dôležitou črtou je tu **stelesnenosť** (kategórie závisia od telesnej a zmyslovej výbavy kognitívnych systémov, nie sú objektívnym „odrazom reality) a **imaginácia** (metafora, metonymia a analógia).

Z hľadiska **teórie rečových aktov** nemožno termíny pokladať za izolované jednotky, ktoré nezávisia od komunikantov, ich používania a situácií, v ktorých sa jazyková komunikácia uskutočňuje.

Objektom terminológie podľa **teórie rečových aktov**²² je základná (singulárna) **jazyková jednotka odborného jazyka**. Searle (1969) pokladá jazyk za formu **správania** ovládanú pravidlami. Ak komunikácia predstavuje používanie jazyka s istým zámerom (intenciou, ilokučným bodom), ide o účelovo zamerané správanie, teda **konanie**. Ako základná jednotka je v tomto zmysle tzv. **sociálny akt**. V súvislosti s jazykovou komunikáciou sa používa aj termín **komunikačná funkcia** – ktorýkoľvek úkon, ktorý má výpoveď v komunikačnej interakcii. Z lingvistického hľadiska je teda objekt terminológie široký a zahŕňa **rečový akt**,

---

¹⁹ Pozri kapitolu „Nový pohľad na termín“.

²⁰ **Syntax** – spájanie termínov do viet, tvorba viet, syntaktických celkov; náuka o vetnej skladbe (stavbe) viet.

²¹ **Sémantika** – náuka o význame slov.

²² Pozri kapitolu „Lekárska pragmatika“.

rečové konanie a komunikačnú funkciu. Nejde o synonymá, pretože každý z nich zachytáva iný aspekt rečového konania ako celku.

V širšom zmysle sú však objektom terminológie aj **filozofické otázky**, ako je metafyzika, analýza a epistemológia pojmov, **logika** (najmä formálna a opisná), ktorá slúži na reprezentáciu pojmov, **psychologické otázky** pojmov, ako mentálnych reprezentácií tried vecí a kategórie v našom vedomí²³, ktoré zahŕňajú tieto triedy, **neurovedné otázky**, ako sú kválié, **sociológia**, **informatika** (najmä umelá inteligencia, sémantické siete a kognitívna veda)

Vlastným **predmetom** terminológie je **termín**²⁴. V minulosti sa termíny skúmali v rámci lexikológie, náuky o podstate a triedení slov, slovníkových javov, o ich správnosti (Masár, 1991).

Ako synonymum terminológie (názvoslovia) sa používa aj výraz **nomenklatúra** (*menoslovie*). V niektorých vedách sú medzi terminológiou a nomenklatúrou pomerne ostré hranice. Napr. v botanike súbor všeobecných pomenovaní koreň, kmeň, stopka, list atď. tvoria časť botanickej terminológie (presnejšie terminológie botanickej morfológie), kým pomenovania fialka, mäta, snežienka, vrbicovité ... tvoria botanickú nomenklatúru. V medicíne sa pod pojmom **lekárska terminológia** rozumie súhrn všeobecných pomenovaní

---

²³ **Reprezentácia pojmu – 1. „zobrazenie“ pojmu vo vedomí;** teoretický konštrukt. Gärdenfors (1996) rozlišuje dva typy reprezentácií potrebných na evolúciu jazyka: podmienenú (cued) a nepodmienenú (detached). **Podmienenú reprezentáciu** iniciujú vonkajšie podnety, aktivujú sa len v prítomnosti svojich objektov. Sú vrodené a vôľou neovplyvniteľné. **Nepodmienená reprezentácia** zastupuje objekty, ktoré nie sú aktuálne prítomné. Sú nepodmienené a vo fylogénéze sa zjavujú s vývojom neokortexu; v ontogenéze korešpondujú s utvorením stálosti predmetu (Piaget a Inhelder, 1966). Nepodmienené reprezentácie sú nevyhnutné pre **vyššie kognitívne funkcie**, ako je plánovanie, klamanie, sebauvedomovanie a jazyková komunikácia (Gärdenfors, 1996). **Jazyková kompetencia** je jednou z najvyšších kognitívnych schopností. Jazyk je symbolový znakový systém, ktorý umožňuje externalizáciu a komunikáciu nepodmienených reprezentácií. Práve nepodmienenosť reprezentácií umožňuje vyjadriť významy prekračujúce aktuálne „tu a teraz“, dokonca aj významy, ktorých referenti v reálnom svete neexistujú (napr. trojuholník s tromi pravými uhlami). **2. Aplikačná oblasť umelej inteligencie** zameraná na spôsob vyjadrenia znalostí a ich vzťahov najmä na využitie v znalostných databázach expertných systémov. Rozlišuje sa procedurálne (vo forme pravidiel), neprocedurálne či deklaratívne vyjadrenie znalostí vo forme poznatkov (ontológia), modulárne vyjadrenie v podobe relatívne samostatných celkov a vyjadrenie v podobe sémanticky združených objektov (napr. hierarchií tried). Najčastejšie používané typy jazykov na reprezentáciu znalostí sú predikátová logika 1. rádu, produkčné systémy, sémantické siete a rámce.

²⁴ Pozri kapitolu „**Nový pohľad na termín**“.

používaných v medicíne (napr. zdravie, choroba, organizmus, orgán, tkanivo, bunka, tvar, funkcia). Naproti tomu **nomenklatúra (názvoslovie)** je sústava pomenovaní systémových jednotiek usporiadaných podľa určitého klasifikačného princípu a tvorených podľa vopred dohodnutých pravidiel (Poštolková a spol., 1983, s. 20). Je to súhrn konkrétnych pomenovaní používaných v jednotlivých odboroch (napr. anatomické, histologické, cytologické, embryologické, klinické názvoslovie). Vzťah medzi terminológiou a nomenklatúrou možno teda chápať ako **vzťah všeobecného a konkrétneho**, príp. vzťah podradenosti (celku a časti): nomenklatúry jednotlivých odborov sú súčasťou terminológie²⁵.

Úlohou klasickej terminológie ako vednej disciplíny je maximálne presne a stručne definovať, **čo je termín**, aké sú jeho základné znaky a vlastnosti. Terminológia umožňuje komunikáciu medzi ľuďmi, medzi človekom a strojom a strojom a človekom. Terminológia tvorí najmenej tri štvrtiny všetkej písanej a tlačenej produkcie spisovného jazyka (Poštolková a spol., 1983).

4.2 Predmet lekárskej terminológie

V tradičnej teórii terminológie bol hlavným predmetom terminológie **termín**. V minulosti sa termíny skúmali v rámci lexikológie, náuky o podstate a triedení slov, slovníkových javov, o ich správnosti (Masár, 1991).

Podľa Cabréovej (2006) je terminológia hraničná disciplína, ktorá stojí na pomedzí lingvistiky, kognitívnej vedy a teórie komunikácie. Jej predmet štúdia závisí od toho, ktorý **aspekt termínu** je ťažiskovým predmetom štúdia. Môže to byť pojem a pojmotvorba, vzťah pojmu a termínu, vzťah pojmu a reality, vzťah termínu a reality, vlastnosti termínu, tvorba, vývoj, využívanie termínov, manažment terminológie a organizácia terminologickej práce v rozličných tematických oblastiach. Termíny pokladá táto autorka za jazykové jednotky ako prvky lexikónu, nositeľa **komunikácie** a prvky **poznania**.

Iní autori pokladali odborný jazyk so svojim repertoárom špecifických výrazových prostriedkov iba za jeden zo štýlov spisovného jazyka – **za odborný štýl**. Podľa Sagera (1990) je terminológia len **prax s vlastnou metodológiou**. Táto prax si svoje teoretické základy vypožičiava od iných disciplín. Terminológia je teda „súbor praktických činností, ktoré sa vyvinuli pri tvorbe nových termínov, ich zhromažďovaní, objasňovaní a spracúvaní prostredníctvom tradičných či novodobých médií“.

Podľa STNO ISO 1087-1:2003 **terminologická veda** skúma štruktúru, tvorbu, vývoj a využívanie termínov, manažment terminológie (súboru označení) a organizáciu terminologickej práce v rozličných tematických oblastiach.

---

²⁵ Pozri kapitolu „Terminológia a nomenklatúra“.

Terminologická práca sa zameriava na systematické zhromažďovanie, opis, spracovanie a prezentáciu pojmov a ich označení. Terminologické údaje môžu byť prezentované v podobe terminologických produktov, ako je terminologická banka, terminologický slovník, tezaurus alebo iná publikácia.

Činnosť zameraná na vývoj, zdokonaľovanie, implementáciu a rozširovanie terminologickej práce určitej tematickej oblasti sa nazýva **terminologické plánovanie**. Zahŕňa všetky aspekty terminologickej práce a okrem iného má za cieľ aj dosiahnutie kontroly slovníka prostredníctvom normatívnych dokumentov, ako sú tezaury a terminologické normy.

Časť terminologickej práce, ktorá sa zameriava na zaznamenávanie a prezentáciu terminologických údajov sa nazýva **terminografia**. Terminologické údaje môžu byť prezentované v podobe terminologických bánk, terminologických slovníkov, tezaurov alebo iných publikácií.

Časť terminografie, ktorá sa zaoberá počítačovými aspektmi tvorby databáz, udržiavaním a výberom terminológie sa označuje ako **terminologické spracovanie** (STN ISO 1087-1:2003).

Úlohou **tradičnej terminológie** ako vednej disciplíny bolo s maximálnou presnosťou a stručnosťou definovať, **čo je termín**, aké sú jeho základné znaky a vlastnosti. Terminológia má však umožňovať komunikáciu nielen medzi ľuďmi, ale aj komunikáciu medzi človekom a strojom a strojom a človekom.

Terminológia je však nielen lexikónom, inventárom termínov. Významnou mierou participuje na rozvoji príslušnej vednej disciplíny. Okrem toho, že je zdrojom poznatkov o danej tematickej oblasti, poskytuje nástroj na tvorbu ontológií a je **nevyhnutným zdrojom elektronických zdravotných záznamov**.

V priebehu vývoja sa z jednocelových, nerozšíriteľných terminologických systémov vyvinuli rozšíriteľné a viacúčelové biomedicínske systémy, pokrývajúce okrem iného údaje o zdravotnom stave pacientov, poznatky o génoch a génových produktoch, o štruktúrno-funkčných charakteristikách ľudského tela, liekoch, etiopatogenéze, diagnostike a terapii, ako aj o literárnych zdrojoch týkajúcich sa uvedených údajov. Najväčšou univerzálnou lekárskou terminológiou je Systém zjednoteného lekárskeho jazyka (*Unified Medical Language System*, UMLS) je metatezaurus, ktorý integruje napr. množstvo terminologických systémov a obsahuje informácie o vyše jednom miliónu biomedicínskych pojmov a 4,3 milióna termínov z vyše 100 terminologických systémov (Cornet a spol. 2006).

Za hlavnú funkciu terminológie sa vo všeobecnosti pokladá jej **komunikačná funkcia**. Keďže ku komunikantom v medicíne patria veľmi rozdielne subjekty s rozličným stupňom vzdelania a znalosťami týkajúcimi sa zdravia a choroby, musí terminológia zohľadňovať túto skutočnosť a sprístupniť ju aj jej koncovým

používateľom – pacientom. Táto funkcia terminológie sa dostala do pozornosti najmä po pragmaticko-komunikačnom, obrate v lingvistike, ktorý pri jazykovej komunikácii zdôrazňuje nielen úlohu emitenta, ale aj recipienta a ich interakcie.

Snahy po národnej terminológii treba pokladať za tendenciu k ľudovosti (**demokratizácii**) jazyka (Budovičová, 1964).

Terminológia je však aj **nástrojom poznania a vedeckého bádania**. Preto sa k jazyku vo vedeckom svete pristupuje ako k bráne k systému ľudského myslenia a poznávania a za dominantnú sa pokladá **poznávacia funkcia** terminologických systémov. G. Hjelmslev je toho názoru, že za základný predmet jazykovedy je mimo samotného jazyka. K jazyku pristupuje ako k podstate ľudskej psychiky.

Vlastným predmetom terminológie by mali byť **pojmy** ako mentálne reprezentácie objektov reality. Tie však nie sú priamo prístupné objektívnemu štúdiu. Predmetom terminológie môže byť len to, čo je exaktne uchopiteľné. **H. Bloomfield** upriamil pozornosť na to, že predmetom lingvistiky sú jazykové javy, ktoré jazykoveda dokáže vedecky opísať. Vlastný predmet jazykovedy videl v jazykových formách, lebo tie sa dajú exaktne lingvisticky analyzovať. Doménou terminologického výskumu sú preto **termíny**, ktoré sa dajú objektívne skúmať, aj keď ich **význam** uniká nášmu poznaniu.

Termín však nie je len cieľom poznávania, ale aj prostriedkom, ktorý umožňuje **formalizáciu** prirodzeného jazyka a jeho spracovanie počítačom. Termíny nie sú len pomenovania pojmov, pretože môže aj iné druhy označení, ako sú symboly a môže mať varianty.

V súčasnej vede sa prejavuje všeobecná tendencia nahradiť úplne prirodzené jazyky umelými systémami symbolov. Eliminovanie prirodzených jazykov však nie je možné. **Symbolizácia** ako jedna z etáp formalizácie vedeckej teórie síce spočíva v nahrádzaní konkrétnych pojmov a termínov pôvodnej neformalizovanej teórie abstraktnými symbolmi, ale po vykonaní operácií nasleduje opäť návrat k prirodzenému jazyku, k nesymbolickým vedeckým termínom a interpretácii alebo udeleniu významu.

Wüsterovská tradícia²⁶, ktorá v snahe ohraničiť a dokázať samostatné postavenie terminológie ako disciplíny postulovala terminologické ideály –

---

²⁶ **Wüster. Eugen Bernhard Casper**, 1898 – 1977, elektroinžinier, zakladateľ viedenskej školy a autor všeobecnej teórie terminológie. Jeho názory významne ovplyvnil Viedenský kružok a logicky pozitivizmus reprezentovaný Rudolphom Carnapom. Podľa Wüsteru sa nemá terminológia na rozdiel od lexikológie, zaoberať tvorbou nových termínov, ale normalizáciou terminológie. Zakladnou charakteristikou tejto školy je **orientácia na pojem**, ktorý považuje za prvotný, z čoho vyplýva aj deklarovaný onomaziologický prístup k terminotvorbe.

prioritné postavenie pojmu, monosémiu termínu a autonómne fungovanie terminologických systémov. S radikálnou zmenou funkcie termínov a rozšírením ich využívania pri tvorbe ontológií súvisí aj premena pojmovo orientovanej terminológie na realistickú. Predmetom terminológie už nie sú len autonómne fungujúce terminologické systémy, ale aj vzťahy medzi pojmami a termínmi a medzi pojmami a realitou. Pojmy a termíny sa študujú najmä z hľadiska ich ukotvenia nielen v terminológiách, ale aj v realite.

4.3 Teoretické základy lekárskej terminológie

Cieľom teórie terminológie je vytvoriť formálne, sémantické a funkčné opisy lexikálnych jednotiek, ktoré majú terminologický význam a vysvetľujú vzťah k ostatným jednotkám jazykového systému. Predmetom lingvistickej teórie termínov sú kognitívne jednotky ako lexikálne jednotky prirodzeného jazyka. V súlade s trojrozmernou koncepciou sa terminologické jednotky chápu ako **kognitívne zložky** (pojmy), **lingvistické zložky** (termíny) a **komunikačné zložky** (situácia).

Cabréová a spol. (2012) analýzou terminologických jednotiek pomocou korpusovej metódy zistili, že aj v špecializovaných textoch sa nachádza synonymia, mnohoznačnosť, vágnosť, perifrázy (opisné tvary), redundancia a variácie. To znamená, že tieto javy sa vyskytujú nielen vo všeobecnom jazyku, ako to predpokladá tradičná teória terminológie. Predstava jednoznačnosti (podľa ktorej sú pojmy entity ahistorické a nezávislé od jazyka korešpondujúce s príslušnými termínmi v rozličných jazykoch v pomere 1:1) je neudržateľná. Variácia je teda podstatnou vlastnosťou aj komunikácie medzi expertmi a termíny, ako aj pojmy sa musia študovať v ich dynamickej interakcii.

Užitočnou metaforou na vyjadrenie tejto idey sú terminologické metódy používané v biológii. Biológovia najprv získavajú a analyzujú vzorky, opisujú a klasifikujú živé bytosti a až potom sa pokúšajú vytvoriť systematickú teóriu. Nepokúšajú sa bez empirických dôkazov opísať, aké indivíduá majú byť podľa všeobecnej teórie. Korpusová lingvistická analýza môže teda tiež prispieť k vysvetleniu javov, ktoré študujú experti danej tematickej oblasti.

Lekárska terminológia nie je len inventárom termínov – súhrnom jestvujúcich poznačkov o termínoch ako izolovaných entitách, ale určitým spôsobom organizovaný systém vedeckých informácií korešpondujúcich s pojmami (a realitou), ako aj vzťahov medzi nimi. Tým plnia termíny funkciu predpokladu, prostriedku alebo výsledku vedeckej tvorby.

S rozvojom našich poznatkov o rozličných aspektoch jazyka a v súvislosti s využívaním metód informatiky – najmä kognitívnej vedy a umelej inteligencie – sa jej pôvodná lingvistická orientácia rozšírila natoľko, že možno hovoriť

o **interdisciplinárnej vede**, ktorá využíva teórie a metódy viacerých vedných odborov. Okrem toho je terminológia **transdisciplinárnou vedou**, pretože prelína všetky vedné oblasti, bez ktorých je ich existencia nemysliteľná.

Kľúčovým teoretickým problémom je vzťah medzi termínmi, pojmami a realitou. V závislosti od jeho riešenia sa rozoznáva lingvistická, pojmová a realistická orientácia terminológie.

Lekár v praxi má do činenia s pacientom, ktorý trpí nejakou chorobou. Na základe určitých kritérií sa snaží diagnostikovať túto chorobu a určiť spôsob terapie. Využíva pritom svoje vedomosti (vnútorný lexikón), poznatky získané z vonkajších zdrojov (vonkajší lexikón), ako aj skúsenosti a intuíciu. Postupuje pritom od reálneho pacienta (ktorý predstavuje neopakovateľnú jednotlivinu (nejestvujú dvaja identickí pacienti) k diagnóze. Používa pritom metódou identifikácie jednotlivých subjektívnych a objektívnych príznakov, zovšeobecňovanie, asociácií, porovnávania a podobných logických operácií. Záver formuluje ako diagnózu – všeobecninu, ku ktorej sa dospelo abstrakciou a podľa nominalistov vlastne v skutočnosti nejestvuje; jestvuje len – vo forme pojmov v našich myšliach a v literatúre – vo forme termínov (tie slúžia na jej komunikáciu).

V závislosti od orientácie terminológie sa rozoznávajú tri hlavné koncepcie, a to lingvistická, pojmová a realistická. Aký význam má uplatňovanie správnej koncepcie v lekárskej terminológii, sa ukazuje pri nesprávnej aplikácii teórie, ktorá môže zapríčiniť terminologickú krízu a retardáciu pri zavádzaní elektronizácie medicíny.

4.4 Princípy lekárskej terminológie

Princípy lekárskej terminológie vychádzajú zo všeobecnej teórie pojmov²⁷. Týkajú sa metafyziky, analýzy a epistemológie pojmov. Základným princípom lekárskej terminológie je klasický aristotelovský princíp.

Princíp aristotelovskej definície: Reálne definície majú formu definícií pomocou rodu (*genus*) a druhového rozdielu (*differentia specifica*). Definícia termínu „A“ v postulovanej monohierarchii, ktorý má rodiča „B“ sa definuje ako

$$A = B \text{ za podmienky } C$$

kde „C“ vyjadruje podmienky, za ktorých B patrí do A. Napr. kyslík (A = rod) je prvok (B = druh), ktorého atómová hmotnosť je 16 (C = druhový rozdiel). Jedným z dôsledkov tohto princípu je, že nejestvujú navzájom sa vylučujúce (disjunktívne), konjunktívne termíny (vzniknuté logickým súčinom) ani negatívne všeobecniny.

---

²⁷ Pozri článok „Všeobecná teória pojmov“.

O ostatných princípoch, na ktorých je založená všeobecná teória terminológie sa zmieňujeme v článku „Všeobecná teória pojmov“.

4.5 Metodologické základy lekárskej terminológie

Terminológia ako interdisciplinárny odbor využíva metódy participujúcich vied, ale má aj vlastné, špecifické metódy tvorby, spracúvania a využívania termínov.

Jestvujú dva diametrálne odlišné prístupy k terminologickej práci²⁸: onomaziologický a semaziologický. **Onomaziologický prístup**²⁹ používajú doménoví experti vrátane lekárov. Charakterizuje ho postup od **pojmu k termínu** (od významu k termínu, od obsahu k forme). Terminológ, ktorý je orientovaný normalizačne, má za úlohu vypracovať zoznam pojmov tvoriacich štruktúru danej tematickej oblasti (medicíny, jej disciplín, organizmu...) prostredníctvom ontologických a logických vzťahov a ku každému pojmu potom priradiť príslušné označenie. Ide teda o analýza pojmu s cieľom nájsť jeho adekvátne označenie. Využíva sa aj pri tvorbe prekladových lekárskejších slovníkov a glosárov, keď sa k termínu v zdrojovom jazyku, zodpovedajúcemu slovníkovému heslu, priraduje ekvivalent v cieľovom jazyku na základe porovnania ich definícií, alebo ak treba utvoriť termín pre nový pojem..

Pri preklade „pojmov“ SNOMED CT, ktorého ontológia je vybudovaná na princípe inferenčnej sémantiky³⁰, do slovenčiny, ide o preklad „pojmu“ zo zdrojového jazyka cieľového jazyka bez možnosti porovnať verbálne definície. Ak termín po konfrontácii týchto definícií nevyberie v cieľovom jazyku, možno ho pokladať len za **prekladový ekvivalent**.

Naproti tomu **semaziologický prístup**³¹, postup **od formy k obsahu** (od termínu k významu) používajú lexikológovia a lexikografi – prekladatelia a tlmočníci. Vychádza sa tu zo zoznamu slov, ktoré budú predstavovať heslá

---

²⁸**Terminologická práca** – práca, ktorá sa zameriava na systematické zhromažďovanie, opis, spracovanie a prezentáciu pojmov a ich označení (STN ISO 1087-1:2000).

²⁹**Onomaziológia** – náuka o pomenovaní slovami, o slovnom vyjadrovaní predstáv, pojmov.

³⁰ Inferencia je logické odvodzovanie na základe intuitívneho usudzovania. Predpokladom inferencie je empirický poznatok, podľa ktorého isté vlastnosti sa opakovane vyskytujú v koexistencii, resp. vo svete koincidujú usté typické súvislosti. Pri **inferenčnej sémantike** je význam pojmu určený inferenčnými vzťahmi tohto pojmu k iným pojmom, teda spojeniami medzi pojmi. Naproti tomu pri **informačnej sémantike** je význam je informáciou (je určený vzťahom myseľ – svet).

³¹**Semaziológia** – jazykovedná disciplína skúmajúca významovú stránku pomenovaní; vychádza od jazykového znaku a skúma, ktorým pojmom jazykové znaky zodpovedajú.

slovníka, a úlohou lexikografa je ich sémantický opis. Jestvuje súbor textov, v súčasnosti najmä **korpus**, obsahujúci nielen homonymá, ale najmä varianty a synonymá a úlohou lexikografa je extrahovať z textov lexikálne jednotky, potenciálne termíny, ktorých relevantnosť posúdi odborník. V prípade existencie konkurenčných termínov pre jeden pojem musí na základe sémantickej analýzy určiť jediný správny termín, prípadne ponechať všetky existujúce termíny ako synonymá, priradiť k nim deskripty úzu a jeden z nich označiť za dominantný – odporúčany. Terminológ usporadúva termíny vzhľadom na pojmový systém. Terminologická prax využíva tieto metódy podľa stanoveného cieľa, postupu a prostriedkov. Na ich komplementaritu z našich lingvistov upozorňoval už Horecký a po ňom Kocourek 1991). V súčasnosti sú jedinou praktickou metódou spracovania lexikálnych údajov **počítačové metódy**.

4.6 Pojmový a kategoriálny aparát

Základné pojmy terminológie sú uvedené v norme ISO 1087-1:2003. Patria k nim objekty, pojmy a označenia.

Objekty sa definujú ako niečo, čo vnímame alebo chápeme. Niektoré objekty možno pokladať za metriálne, iné za nehmotné alebo abstraktné (napr. prevodný pomer). Objektom môže byť aj predstava, napr. literárna postava. Otázka skutočnej existencie objektu v realite je mimo rámca klasickej terminológie a pozornosť terminológov sa zameriavala na len na to, ako sa zaobchádza s týmito objektmi na účely komunikácie. V ostatnom čase sa však zdôrazňuje význam ukotvenia termínu nielen v terminológii, ale aj v realite (Smith, 2006 a i.).

Nie každý objekt je odlišený a pomenovaný tak, aby ho bolo možné komunikovať. Namiesto toho sa prostredníctvom pozorovania a procesu abstrakcie objekty kategorizujú ako mentálne konštrukcie alebo jednotky myslenia, nazývané **pojmy**, ktoré sú reprezentované v rozličných formách komunikácie. Proces tvorby pojmov sa nazýva **konceptualizácia** (pojmotvorba). Pojmy môžu byť v podobe termínov, názvov, definícií, kódov alebo vzorcov, obrazov, diagramov ap. Možno ich vyjadriť znakovou rečou (gestami), mimikou a pohybmi tváre; tie však nie sú predmetom terminológie.

4.7 Účel lekárskej terminológie

Tvorba a využívanie terminológií závisí okrem iného aj od ich účelu a používateľov. Vo vývoji biomedicínskych terminológií možno rozoznať tri fázy. V **prvej fáze** v terminologickej práci dominovali lexikológovia, ktorí vyvíjali klasifikácie orientované na katalogizáciu a indexáciu, pričom vychádzali z predtým publikovaných slovníkov. Príkladom je **MeSH** určený najmä na indexovanie a vyhľadávanie literatúry. Je to veľmi úspešný a užitočný terminologický zdroj,

jeho definície a hierarchická organizácia však neodráža logickú štruktúru, ktorá by sa dala využiť na podporu automatického uvažovania.

V **druhej fáze** sa terminologická práca zameriavala na úpravu databáz a softvérovú technológiu, pričom klasifikácia vychádzala z potreby opísať a podporovať prístup k údajom. Ilustráciou tejto fázy je referenčný informačný model **HL7** a na ňom založené artefakty, ktorým sa vytýkalo, že nerozlišujú adekvátne údaje a realitu.

Tretia fáza, na ktorej sa väčšou mierou začali zúčastňovať biológovia, sa orientuje viac na biologickú realitu vrátane pacientov, ktoré opisujú texty a údaje. Sem patrí napr. **génová ontológia**, otvorené biomedicínske ontológie (Open Biomedical Ontologies Foundry, **OBO**).

4.8 Vedecká komunita a inštitúcie

V zahraničí sa na takúto **prípravu terminológov** pamätá tak, že sa na univerzitách vyučuje terminológia v samostatných kurzoch. Na univerzite Concordia (Kanada) je už dávnejšie zavedený terminologický kurz, ktorému sa venuje plných 90 hodín a terminológiu vyučujú riadni profesori terminológie (Levická, 2008). Kritická je v tomto ohľade aj nedostatočná **príprava lekárov z odboru informatika a terminológia**, a to v pregraduálnej i postgraduálnej výchove.

Terminologické organizácie a siete

Ide o virtuálne alebo reálne národné alebo medzinárodné asociácie, zamerané na podporu terminologickej práce, koordináciu a komunikáciu terminologických systémov, zefektívnenie zberu, ukladania, spracovania a výmenu informácií. V bilingválnych krajinách je ich charakteristickou črtou aj zvyšovanie jazykovej integrity a jazykového povedomia. K najvýznamnejším takýmto organizáciám patria:

- Medzinárodné informačné centrum pre terminológiu **Infoterm** (<http://www.infoterm.info/>) založené r. 1971 organizáciou UNESCO s cieľom podporovať a koordinovať medzinárodnú spoluprácu na poli terminológie.
- Európska asociácia pre terminológiu **EAFET** (<http://www.eaft-aet.net/>) – nezisková odborná organizácia, ktorá vyvíja úsilie o podporu odborných terminologických aktivít a zvyšovanie povedomia o nich.
- Medzinárodná terminologická sieť **TermNet** (<http://www.termnet.org/>) má za cieľ združovať firmy, univerzity, inštitúcie a asociácie, zaoberajúce sa rozvojom globálneho terminologického trhu.

- Vo frankofónnych oblastiach pôsobí francúzska akadémia *l'Academie française*, riadená *Delegation generale a la langue française et aux langues de France* a zahŕňa 18 špecializovaných terminologických komisií. Výsledky jej práce sú dostupné na internete vo forme terminologickej databázy **FranceTerme**.

Terminologické pracoviská

Terminologické pracoviská v zahraničí sa zameriavajú najmä na podporu terminológie a terminologickej práce v národných jazykoch. Sú to najmä:

- **EUSKALTERM** – baskické pracovisko, ktorého výsledky práce sa uverejňujú v rôznych typoch terminologických produktov a vykonáva rôznorodé aktivity, ako je poskytovanie optimálnych terminologických metód (**Termcat**, **TNC**) a organizovanie terminologických kurzov (**CTB4**).

- **Termcat** – katalánske terminologické centrum zriadené r. 1986 neziskovou organizáciou **UZEI**. Sprístupňuje terminologické zdroje, propaguje terminologické pracovné metódy a prispieva k modernizácii baskičtiny (<http://www.termcat.cat/centre/index.en.htm>).

- **Belgické terminologické centrum** v Bruseli sa venuje najmä výučbe terminológie a výchove nových odborníkov. Umožňuje napr. magisterské štúdium v oblasti prekladu, terminológie a informačnej spoločnosti (<http://www.mariehaps.be/recherche-scientifique/ctb/>).

- **Švédske terminologické centrum (TNC)** už vyše polstoročia zabezpečuje koordináciu terminologickej práce, ponúka aj **terminologický dispečing** a **terminologickú databázu**. <http://www.tnc.se/the-swedish-centre-for-terminology.html>

- **Fínske terminologické centrum** (Sanastokeskus TSK) pôsobí od r. 1974. Poskytuje poradenstvo, spracúva terminologické produkty obsahujúce fínske a švédske termíny a vypracúva metódy terminologickej práce (<http://www.tsk.fi/tsk/en>).

Terminologické databázy

Terminologické databázy (TDB) sú najvšestrannejšími a najinteraktívnejšími terminologickými produktmi. Poskytujú svoje **služby** bezplatne alebo za úhradu prostredníctvom internetu alebo na CD nosičoch. Ich rozsah presahuje neraz **niekoľko miliónov** termínov z rôznych oblastí. Príkladom sú:

- Kanadská terminologická databáza **Termium** (obsahuje francúzske, anglické a španielske terminologické údaje) a quebecká databáza **Grand dictionnaire terminologique** s vyše **3,5 milióna záznamami**, ktorej cieľom je pomôcť rozvoj francúzskeho jazyka v anglicky hovoriacej Severnej Amerike.

■ Medziinštitucionálna terminologická databáza **IATE** (<http://iate.europa.eu/iatediff/SearchByQueryLoad.do?method=load>) slúžila Európskemu parlamentu, Európskej komisii (EURODICAUTUM) a Európskej rade ako pomôcka pri tvorbe, preklade a revízii európskej legislatívy. Počet terminologických záznamov sa roku 2008 odhadoval na 10 miliónov.

■ **FranceTerme** (franceterme.culture.fr/FranceTerme/index.html), ktorá obsahuje anglické ekvivalentmi a vychádza v úradnom vestníku a databáza švédskeho TNC Rikstermbanken (<http://www.rikstermbanken.se/rtb/mainMenu.html>), ktorá ponúka termíny v švédčine, ale aj v iných škandinávskych jazykoch).

Terminologické portály

Terminologické portály sú vstupnou bránou k ďalším internetovým stránkam. Príkladmi sú:

■ **TERMISTI** (<http://www.termisti.refer.org/infoport.htm>) je portál zriadený ústavom prekladateľov a tlmočníkov (*Institut superieur de traducteurs et interpretes ISTI*) v Bruseli. Zameriava sa na terminografiu, jazykovú politiku, počítačové spracovanie prirodzeného jazyka najmä v oblasti lexikológie, viacjazyčnej terminológie a lokalizácie.

■ **Eurotermbank** je projekt sprístupnený na internete od r. 2008. Zameriava sa najmä na **výmenu** a **sprístupňovanie terminologických údajov, metodológiu** a **postupy**, ako aj na **viacjazyčné terminografické produkty**, a to v dánčine, estónčine, litovčine, lotyštine, maďarčine a poľštine, Obsahuje takmer 600 000 termínov z 21 oblastí v 27 jazykoch vrátane slovenčiny.

■ **Eurovoc** – viacjazyčný slovník životného prostredia (obsahuje aj slovenské termíny).

Terminologické aktivity na Slovensku

Terminologická práca na Slovensku už vyše štvrtstoročia stagnuje najmä v oblastiach vedy, výskumu, školstva, medicíny a zdravotníctva. Príčinou je nedocenenie jej významu a diletanstvo riadiacich orgánov. Chýba aj motivácia zo strany jej používateľov. Zaostávanie našej terminológie nie je prejavom nedostatočnej spoločenskej objednávky, ale skôr nízkej jazykovej kultúry. Nezáujem a pasivita v tejto oblasti je nelichotivou stránkou našej odbornej verejnosti, ale predovšetkým riadiacich štruktúr vrátane legislatívne zaviazaným starostlivosťou o jazyk, počnúc vládou a končiac jednotlivými rezortmi, najmä kultúry, školstva, zdravotníctva, práce, sociálnych vecí a rodiny...

Azda najsilnejším podnetom pre aktiváciu terminologickej – najmä prekladateľskej – práce boli prístupové procesy v rámci Aquis communautaire³². V rámci týchto procesov sa ako prvé vytvorili terminologické databázy v Národnej banke Slovenska, Slovenskom ústave technickej normalizácie a Jazykovednom ústave Ľ. Štúra. Verejne sa sprístupnil anglicko-slovenský odborný slovník Výskumného ústavu spojov z Banskej Bystrice v elektronickej forme. Je zameraný na oblasť poskytovania poštových služieb a služieb elektronických komunikácií, elektronický slovník inteligentných dopravných systémov, prípadne glosáre štátnych inštitúcií a ministerstiev. Obnovila sa činnosť niektorých terminologických komisií a vypracovalo sa niekoľko projektov (ministerstvo financií, ministerstvo dopravy pôšt a telekomunikácií). Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre preklad iniciovalo utvorenie Slovenskej terminologickej siete, v rámci ktorej pôsobia tri pracovné skupiny.

Najväčším nedostatkom terminologickej práce v medicíne je **absencia terminologickej komisie** ako autoritatívneho koordinačného centra.. Zodpovednosť za túto situáciu nesie predovšetkým ministerstvo kultúry, zdravotníctva a školstva: Lekárske fakulty, Slovenská zdravotnícka univerzita, Farmaceutická fakulta a stredné zdravotnícke školy patria totiž do kompetencie ministerstva školstva, kým prípravu vysokoškolsky vzdelaných zdravotníckych a iných pracovníkov pôsobiacich v zdravotníctve realizuje rezort školstva. Obidvom rezortom by totiž malo záležať na kvalitnej príprave pracovníkov pôsobiacich v zdravotníctve. Neosvedčila sa ani legislatíva, ktorá ukladá ministerstvu kultúry povinnosť dohľadu nad realizáciou úloh rezortmi v oblasti jazykovej politiky,

Cieľom **terminologickej komisie** ako odborného poradného orgánu jednotlivých rezortov štátnej správy je vytvoriť **terminologické produkty** jednotlivých disciplín medicíny a oblastí zdravotníctva. Terminologické komisie majú najmä tieto **úlohy**:

- sledovať, ustaľovať, zjednocovať, zladzovať, schvaľovať a obohacovať slovenskú terminologickú sústavu v oblasti školstva (a osvetu).
- navrhovať znenie a definíciu nových termínov a reviduje zastarané termíny a definície
- schvaľovať termíny s definíciami, ktoré navrhnu aj iné subjekty
- publikovať výsledky svojej práce
- poskytovať poradenskú a konzultačnú službu

---

³² **Aquis communautaire** – princípy, zákony, politiky, záväzky a ciele v rámci EÚ obsiahnuté v zmluvách, legislatíve a rozhodnutia Súdneho dvora, ktoré musia akceptovať všetky členské štáty Únie.

Terminologické produkty (databázy, databanky, prekladové a významové slovníky, lexikóny, tezaury) sú nevyhnutným predpokladom unifikácie, štandardizácie a kodifikácie terminológie jednotlivých disciplín medicíny a oblastí zdravotníctva, jej harmonizácie a mapovania na medzinárodnú referenčnú terminológiu (ktorú bezkonkurenčnej predstavuje SNOMED CT®). Bez národnej lekárskej terminológie nie je mysliteľná integrácia našej terminológie do medzinárodnej referenčnej a zapojenie sa do celosvetového lingvistického diania.

Ďalším citeľným nedostatkom u nás je, že nejestvuje inštitúcia, ktorá by sa zaoberala lekárskou terminológiou. Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, ktorému prislúcha povinnosť poskytovať teoretickú a metodologickú pomoc jednotlivým vedným odborom pri tvorbe terminológie a ontológie, si túto úlohu neplní. Nad príčinami tohto stavu by sa mali zamýšľať kompetentní činitelia.

Výsledkom uvedených skutočností je, že slovenská medicína čelí terminologickému chaosu, ktorý je z veľkej časti príčinou zasotávania nášho zdravotníctva za svetovou úrovňou. Viazne komunikácia medzi odborníkmi, pracovníkmi, krajinami. Nemožno v plnej miere využívať informačné a komunikačné prostriedky a zefektívniť a skvalitniť poskytovanie zdravotníckych služieb.

S výnimkou *Nomina anatomica* nie sú u nás terminológie a nomenklatúry kodifikované a doteraz publikované práce (Holomáňová a Brucknerová, 2001, 2002, 2003) sú výsledkom snáh jednotlivcov (Musil a spol. 2010), pretože neboli schválené oficiálnou inštitúciou, akademickou obcou, napr. odbornou lekárskou spoločnosťou a SAV.

4.9. Výučba terminológie

Treba konštatovať, že u nás sa terminológia dlhodobo nedoceňuje. Na lekárske fakultách ani jazykovedných pracoviskách sa u nás lekárskej terminológii nevenuje nijaká pozornosť. Terminológia nie je ani predmetom záujmu postgraduálnej výchovy lekárov, odborných sekcií Slovenskej lekárskej spoločnosti ani rezortu zdravotníctva.

U nás sa na vysokých školách lekárska terminológia prakticky nevyučuje. Jedinými výučbovými bázami pre medicínsku terminológiu u nás sú Ústavy cudzích jazykov na lekárske a farmaceutickej fakulte, kde sa študentom poskytujú len elementárne základy medicínskej terminológie orientovanej skôr na gramatické pravidlá latinských výrazov používaných v medicíne.

8 Literatúra

Je terminológia vedou?

- ARNZT, REINER – PICT, HERIBERT – MAYER, FELIX: Einführung in die Terminologiearbeit. 4. Auflage. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2002. 331 s.
- BUDOVIČOVÁ, V.: Sémantické princípy odbornej terminológie. Čs. terminol. časopis 2, 1963, č. 4, s. 193 – 202.
- BUJALCOVÁ, M.: Medicínska terminológia pre nelekárske zdravotnícke odbory. Bratislava: UK 2006. 76 str.
- BUJALCOVÁ, M.: Quo vadis, terminologia medica? (Alebo o smerovaní súčasnej lekárskej terminológie), Kultúra 2008, č. 6, s 321 – 326.
- BUJALCOVÁ, M.: O budúcnosti eponým v medicíne. Kultúra slova 43, 2009, č. 4, s. 193 – 199.
- BUJALCOVÁ, M. – ŽIAKOVÁ, K.: Charakteristika definície a jej miesto v terminologickej práci. Kultúra slova 42, 2008, č. 4, s. 205.
- BUNČÁKOVÁ V.: Vývoj slovenskej lekárskej terminológie od vzniku BLL a LF UK. In Bratislavské lekárske listy, 80, 1983, č.2, s. 221 – 235.
- BURIAN, J.: Samoorganizace a kognice. In V. Kvasnička a spol.: Myseľ inteligencia a život. Bratislava Slovenskí technická univerzita v Bratislave, 2007, s. 173 – 190.
- CABRÉOVÁ, M. T.: Theories of Terminology. Their Descriptio, Prescription and Explanation. Temrinology 9(2), 2003, s. 163 – 199.
- CORNET, R. – de KEIZER, F. – ABU-HANNA, A.: A framework for Characterizing Terminological Systems. Method Inf. Med. 45, 2006, s. 253 – 266.
- DANILENKO, V. P.: Lingvističeskije trebovanija k standardizujemoj terminologii, In: Terminologija i norma. Moskva, Nauka 1972, s. 5 – 22 (cit. Masár, 1991).
- DANILENKO, V. P.: Russkaja terminologija. Moskva, Nauka, 1977, 245 s. (cit. Masár, 1991).
- DOLNÍK, J.: Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka. Bratislava, Veda, vydavateľstvo SAV a JÚLŠ. 2009.
- DOLNÍK, J.: Jazyk, človek, kultúra. Bratislava, Kalligram, 2010, 224 s.
- DŽUGANOVÁ, B.: Terminológia ako vedná disciplína. In: Kultúra slova, 2002, roč. 36, č. 3.
- FELBER, H.: Všeobecná teória terminológie. In: Kultúra slova, 1986, roč. 20, č. 5, s. 129 — 135.

Je terminológia vedou?

- FREITAS, F., SCHULZ, S.: Survey of current terminologies and ontologies in biology and medicine. *Elect. J. Commun. Inf. Innov. Health* (Rio de Janeiro, 3, 2009, č. 1, s. 7 – 18.
- FURDÍK, J.: Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. Košice: Univerzita P. J. Šafárika 1990. 135 s.
- GOLOVIN, B. N., KOBRIN, R. J.: Lingvističeskije osnovy izučeniya o terminach. Moskva, Vysšaja škola 1987, 104 s. (cit. Masár, 1991).
- GRUBER, T.: What is an ontology? <http://www-ksl.stanford.edu/kst/what-is-an-ontology.html>
- HAMMOND, W. E.: Realizing the Potential of Healthcare Information Technology to Enhance Global Health. In K.-P. Adlassnig, B. Blobel, J. Mantas (eds.): *Medical Informatics in a United and Healthy Europe*. Amsterdam-Berlin-Tokyo-Washington, IOS Press 2009, s. 8 – 13.
- HIRSCHOVÁ, M.: Řečový akt, řečové jednání a komunikační funkce výpovědi. *Slovo a slovesnost* 65, 2004, s. 163 –173.
- HOLOMÁŇOVÁ, A. – BRUCKNEROVÁ, I.: Srdcocievna sústava. Anatomické názvy. Bratislava, Elán 2000, 70 str.
- HOLOMÁŇOVÁ, A. – BRUCKNEROVÁ, I.: Anatomické názvy I. Bratislava, Elán 2001, 88 str.
- HOLOMÁŇOVÁ, A. – BRUCKNEROVÁ, I.: Anatomické názvy II. Bratislava, Elán 2002, 144 str.
- HOLOMÁŇOVÁ, A. – BRUCKNEROVÁ, I.: Anatomické názvy III. Bratislava, Elán 2003, 156 str.
- HOLOMÁŇOVÁ, A. – BRUCKNEROVÁ, I.: Mílniky v histórii anatomického názvoslovia. In M. Weis: *Medicína a informačnokomunikačné technológie*. Zborník prednášok z odborného seminára 15. mája 2008. Bratislava, Asklepios 2008, s. 14 – 18.
- HORECKÝ, J.: Základy slovenskej terminológie. Bratislava: Slovenská akadémia vied 1956, 148 s.
- HORECKÝ, J.: (ed.): *Anatomické názvoslovie*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1962, 576 s.
- HORECKÝ, J.: Na okraj českého a slovenského anatomického názvoslovia. *Československý terminologický časopis*, 1, 1962, s. 16 – 23.
- HORECKÝ, J.: Kritériá terminológie. In: *Československý terminologický časopis*, 1965, roč. 4, č. 4, s. 193 — 200.

- HORECKÝ, J.: O zásadách pri tvorení názvoslovia. In: Kultúra slova, 1967, roč. 1, č. 5, s. 129 — 132.
- HORECKÝ, J.: Obsah a forma termínu. In: Kultúra slova, 1974, roč. 8, č. 10, s. 321 — 324.
- HORECKÝ, J.: Základné problémy terminológie. In: Kultúra slova, 1974, roč. 8, č. 5, s. 129 — 132.
- HORECKÝ, J.: Systémový prístup k terminológii. Kultúra slova, 15, 1982, s. 333 — 389.
- HORECKÝ, J.: Nový pohľad na terminológiu. In: Kultúra slova, 1983, roč. 17, č. 5, s. 129 — 133.
- IVANOVÁ, A.: Anatomická terminológia z historického hľadiska. Bratisl. lek. Listy 91, 1990, č. 2., s. 146 — 151.
- KADLEC, O., ml.: Význam terminológie pre elektronizáciu zdravotníctva. Jazyk — prostriedok ľudskej komunikácie. In M. Weis: Medicína a informačnokomunikačné technológie. Zborník prednášok z odborného seminára 15. mája 2008. Bratislava, Asklepios 2008, s. 23 — 32.
- KADLEC, O., st.: Jednotná terminológia v elektronickej medicíne. In O. Kadlec: Elektronická medicína Zborník prednášok z konferencie 21. novembra 2008, Bratislava, Asklepios 2008, s. 7 — 13.
- KADLEC, O., st.: Slovak Medical Terminology. Is a World Wide Interoperability in Medicine Possible? In R. Garabík (ed.) Metalangue and Encoding Scheme Design for Digital Lexicography. Modilex Third Open Workshop. Bratislava, 15 — 16 April, 2009, s. 91 — 98.
- KAGUERA, K.: Toward the theoretical study of terms — A sketch the linguistic viewpoint. Terminology 2(2), 1995, s. 239 — 258.
- KOCOUREK, R.: Termín a jeho definice. In: Československý terminologický časopis, 1965, roč. 4, č. 1, s. 1 — 25.
- KOCOUREK, R.: Prerequisites for an Applicable Linguistic Theory of Terminology. In Actes du 5e Congrès de l'Association internationale de linguistique appliquée. Québec: Press de l'Université laval. 1981, s. 216 — 228.
- LEDÉNYI-LADZIANSKY, J. A.: Nomina anatomica. Matica slovenská 1935.
- LEDÉNYI, J.: Slovenské telovedné názvoslovie. Slovenský jazyk, 1, 1940, s. 85 — 91, 132 — 137, 203 — 217.
- LERAT, P.: Les langues specialisees. Paris: PUF 1995; cit. Levická (2006).

- LEVICKÁ, J.: Proces ustáľovania terminologických sústav a prínos terminologických databáz. 2005. [PDF]
- LEVICKÁ, J.: Teoretické východiská budovania terminologickej databázy. Príspevok na 10. ročníku lexikografického semináru, 24. – 25. júna 2005, www.google.sk.
- LEVICKÁ, J.: Teoretické východiská budovania terminologickej databázy. 2006. In: K. Viestová (ed.): Vedecká rozprava k problému terminológie obchodu, obchodných vied a marketingu obchodu. Bratislava, Ekonomická univerzita 2005, s. 22 – 29. [PDF]
- LEVICKÁ, J.: Terminologické implikácie štruktúrnej a kontextovej analýzy francúzskej a slovenskej stavebnej lexiky. Doktorandská dizertačná práca. Bratislava: 2006. 160 s.
- LEVICKÁ, J.: Teoretické východiská budovania terminologickej databázy. In: J. Šoltýs (ed.): Odborný preklad 2. Bratislava, AnaPress/Slovenská spoločnosť prekladateľov odbornej literatúry, 2006, s. 73 – 81.
- LEVICKÁ, J.: Zakladajúca konferencia Slovenskej terminologickej siete. Kultúra slova, 2008, roč. 42, č. 1, s. 53 — 55.
- LEVICKÁ, J.: Slovenská terminologická databáza. Kultúra, 42, 2008, č. 3, s. 139 – 148.
- LEVICKÁ, J.: Viac o terminológii a terminologických otázkach. Dostupné na www.data.juls.savba.sk/ std
- LEVKOVSKAJA, K. A.: Niektoré vlastnosti terminológie. In: Československý terminologický časopis, 1962, roč. 1, č. 7, s. 331 — 344.
- LOTTE, D. S.: Tvoření vědeckých technických termínů. In: Československý terminologický časopis, 1962, roč. 1, č. 7, s. 7 — 15.
- MACHOVÁ, S. Terminografie. In: Čermák, F. – Blatná, R. (ed.). *Manuál lexikografie*. Praha: Nakladatelství H&H. 1995.
- MISTRÍK, J. ET AL.: Encyklopedia jazykovedy. Bratislava: Obzor 1993.
- MASÁR, I.: Stav a úlohy slovenskej terminológie. In Kultúra slova, 27, 1993, č. 5 – 6, s.129-139.
- MASÁR, I.: Vypracúvanie definície termínu a názvu v Krátkom slovníku slovenského jazyka. In: Kultúra slova, 1984, roč.18, č. 3, s. 71 – 79.
- MASÁR, I.: Pomocný materiál k metodike ustáľovania termínov. Organizácia a ciele terminologickej práce. In: Kultúra slova, 1989, roč. 23, č. 5, s. 132 – 144.
- MASÁR, I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda 1991. 189 s.

- MASÁR, I.: Stav a úlohy slovenskej terminólogi. In *Kultúra slova*, č. 5 – 6 (1993), s. 129 – 139
- MASÁR, I.: Ako pomenúvame v slovenčine: kapitoly z terminologickej teórie a praxe. Bratislava, Spisy SJS 3/2000; JÚLŠ, 60 s.
- MASÁR, I.: O kritériu systémovosti v terminológii. In: *Kultúra slova*, 1974, roč. 8, č. 5, s. 133 — 139.
- MASÁR, I.: Obsah a forma termínu. In: *Jazykovedný časopis*, 1984, roč. 35, č. 2, s. 151 — 157.
- MASÁR, I.: Definície termínu. In: *Kultúra slova*, 1988, roč. 22, č. 5, s. 129 — 141.
- MASÁR, I.: Vlastnosti termínu. Motivovanosť termínu. In: *Kultúra slova*, 1989, roč. 23, č. 6, s. 202 — 207.
- MASÁR, I.: Vlastnosti termínu. Systémovosť. In: *Kultúra slova*, 1989, roč. 23, č. 7, s. 225 — 231.
- MASÁR, I.: Vlastnosti termínu. Ustálenosť, jednoznačnosť a presnosť. In: *Kultúra slova*, 1989, roč. 23, č. 8, s. 294 — 299.
- MASÁR, I.: Sémantická stránka termínu. In: *Jazykovedne štúdie*. 16. Materiály z vedeckej konferencie o sémantike. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1981, s. 207 – 209.
- MASÁR, I.: Vypracúvanie definície termínu a názvu v Krátkom slovníku slovenského jazyka. In: *Kultúra slova*, 1984, roč.18, č. 3, s. 71 – 79.
- MASÁR, I.: Pomocný materiál k metodike ustaľovania termínov. Organizácia a ciele terminologickej práce. In: *Kultúra slova*, 1989, roč. 23, č. 5, s. 132 – 144.
- MASÁR, I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda 1991. 189 s.
- MASÁR, I.: Stav a úlohy slovenskej terminólogi. In *Kultúra slova*, č. 5 – 6 (1993), s. 129 – 139.
- MASÁR, I.: Ako pomenúvame v slovenčine: kapitoly z terminologickej teórie a praxe. Bratislava, Spisy SJS 3/2000; JÚLŠ, 60 s.
- MASÁR, I.: Príspevok k zveľaďovaniu anatomického názvoslovia. *Kultúra slova* 2002, č. 5.
- MASÁR, I.: Príspevok k zveľaďovaniu anatomického názvoslovia. *Kultúra slova* 2002, č. 5.
- MASÁR, I.: Srdcovocievna sústava. Anatomické názvy. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. *Kultúra slova*, 2002, roč. 36, č. 4, s. 231 — 234.
- MERRILL, G. H.: Concepts and synonyms in the UMLS Metathesaurus. *J. Biomed. Discovery and Collab.* 4, 2009, č. 7, s. 1 – 37.

- MERRILL, G. H.: Ontological methodology or misdirection? *Appl. Ontology*, 5, 2010, s. 79 – 108.
- MUSIL, V. et al. Anatomické názvosloví: historie a aktuální problémy. *ProInflow* [online]. 10.07.2010 [cit. 12.09.2012]. Dostupný z WWW: <<http://pro.inflow.cz/anatomicke-nazvoslovi-historie-aktualni-problemy>>. ISSN 1804–2406.
- NOCIAR, A.: Význam jazyka v medicíne a psychológii. In M. Weis: *Medicína a informačnokomunikačné technológie. Zborník prednášok z odborného seminára 15. mája 2008*. Bratislava, Asklepios 2008, s. 19 – 22.
- NOWICKI, W.: *Podstawy terminologii*. Wrocław, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1986, s. 155 s. (cit. Masár, 1991).
- OROSZOVÁ, D.: Z problematiky jednovýznamovosti a viacvýznamovosti terminologických pomenovaní. In: *Kultúra slova*, 1989, roč. 23, č. 5, s. 150 — 155.
- PACKEISER, K.: *The General Theory of Terminology: A Literature Review and a Critical Discussion*. Master Thesis. International Business Communication. Copenhagen Business School. 2009, 84 s.
- PECIAR, Š. a kol.: *Základná jazykovedná terminológia*. Bratislava 1952.
- PICHT, H. – DRASKAU, J.: *Terminology: An Introduction*. Guildford, Surrey, England: The University of Surrey, Department of Linguistic and International Studies, s. 267.
- POLÁČKOVÁ G. – DŽUGANOVÁ B.: Motivation of Medical Terms in the Light of Confrontation. In: *Folia Medica Martiniana*. Tomus 21, 22. Bratislava: Univerzita Komenského 1996, s. 51 — 59.
- POŠTOLKOVÁ, B. – ROUDNÝ, M. – TEJNOR, A.: *O české terminologii*. Praha: Academia 1983. 221 s.
- ROSENBLOOM, S. T. – MILLER, R. A. – JOHNSON, K. B.: Interface Terminologies: Facilitating Direct Entry of Clinical Data into Electronic Health Record Systems. *J. amer. med. Inform. Ass.* 13(3), 2006, s. 277 – 288.
- RUBIN, D. L. – SHAH, N. H., NOY, N. F.: Biomedical ontologies: a functional perspective, *Brief Bioinform.* 9(1), 2008, s. 75 – 90.
- SAGER, J. C.: *A Practical Course in Terminology Processing*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins 1990. 252 s.
- SAKOV, A. A.: *Problemy avtomatizacii v terminologii i sozdanija bankov terminov*. *Naučno-techničeskaja terminologija*, 1980, č. 5, s. 9 – 15 (cit. Masár, 1991).

- SMITH, B.: From Concepts fo Clinical Reality: An Essey on Benchmarking of Biomedical Terminologies. J. Biomed. Inform. 2009. Dostupné na adrese: <http://philpapers.org/rec/SMIFCT>.
- SMITH, B. – CEUSTERS, W.: Ontological realism: A methodology fior coordinated evolution of scientific ontologies. IOS Press. Appl. Ontology 5, 2010, s. 139 – 188.
- SOWA, J. F.: Concepts in the Lexicon. 1984. Dostupné na internete.
- STN ISO 1087-1:2003. Časť 1: Terminologická práca. Slovník. Teória a aplikácia.
- STN ISO 01 0013, 704:2005. Terminologická práca. Princípy a metódy.
- STN ISO 01 0012, 1087-1:2006. Časť 2: Terminologická práca. Slovník. Počítačové aplikácie. Teória a aplikácia.
- STN ISO 10 10:2010:2000. Terminológia. Harmonizácia pojmov a termínov.
- STN EN 01 0100, 45020:Guide 2:2004. Normalizácia a súvisiace činnosti.
- STN ISO 2788, 10 193:2011. Dokumentácia. Pokyny na tvorbu a vývoj jednojazyčného tezauru.
- STN ISO 690, 10 197:2012. Informácie a dokumentácia. Návod na tvorbu bibliografických odkazov na informačné pramene a ich citovanie.
- STROETMANN, V. N. – KALRA, D. – LEWALLE, P. – ROCTOR, A. – RODRIGUES, J. M. – STROETMANN, K. A. – SURJAN, Gy. – USTUN, B. – VIRTANEN, M. – ZANSTRA, P. E.: Semantic Interoperability for Better Health and Safer Healthcare. Deployment and Research Roadmap for Europe. SemanticHEALTH Report, Január 2009, 33 s.
- ŠIMON, F.: Príspevok k slovenskej lekárskej terminológii. Kultúra slova, 13, 1979, s. 346 – 349.
- ŠIMON, F.: K otázke systémovosti v klinickej terminológii. Kultúra slova, 14, 1980, s. 144 – 149.
- ŠIMON, F.: K otázke klasických jazykov v terminológii. Cizí jazyky ve škole, 24, 1980/81, s. 210 – 214.
- ŠIMON, F.: Poznámky k vývoju prípony -itis. Bratisl. lek. Listy 76, 1981, s. 122 – 123.
- ŠIMON, F.: Termíny so sufixom -itis v klinickej terminológii. In: Zborník Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika. 39. Red. R. Pospíšil. Košice, Edičné stredisko Univerzity P. J. Šafárika 1981, s. 341 – 351.
- ŠIMON, F.: Tvorenie termínov s príponou -itis. Čas. Lék. čes., 120, 1981, s. 170 – 171.

Je terminológia vedou?

- ŠIMON, F.: Poznámky k vývoju prípona –oma. Bratisl. Lek. Listy 77, 1982, s. 106 – 109.
- ŠIMON, F.: Z dejín lekárskej terminológie (Piorryho pokus o orgánovo-patologickú nomenklatúru). Farmaterapeutické správy 28, 1982, s. 182 – 187.
- ŠIMON, F.: K niektorým problémom vzťahu teórie terminológie a vyučovania odborného jazyka. Cizí jazyky v škole, 26, 1982/83, s. 411 – 412.
- ŠIMON, F.: O používaní slov s príponou –itida. Kultúra slova 17, 1983, s. 179 – 180.
- ŠIMON, F.: Monografia o lekárskej terminológii. In: I. Wiese: Fachsprache der Medizin. Eine linguistische Analyse. Leipzig 1984.
- ŠIMON, F.: Vývin a stav medzinárodnej a slovenskej terminológie všeobecnej patológie. Autoreferát dizertácie na získanie vedeckej hodnosti kandidáta filologických vied. Bratislava, Vedecké kolégium SAV pre jazykovedu a vedy o literatúre a umení 1984, 28 s.
- ŠIMON, F.: Lekárske termíny s predponou a-. In: A. Kohút (ed.): Zborník Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika. 28. Zv. 43. Košice, Edičné stredisko Univerzity P. J. Šafárika 1985, s. 263 – 266.
- ŠIMON, F.: Poznámky k vývoju a významu prípony -osis. Bratisl. lek. Listy 84, 1985, s. 492 – 495.
- ŠIMON, F.: Vývin a stav slovenskej klinickej terminológie. In: M. Juricová (red.): Veda a technika v dejinách Slovenska. 2. Bratislava, Slovenská spoločnosť pre dejiny vied a techniky pri SAV 1985, s. 62 – 75.
- ŠIMON, F.: Zdravotná výchova a slovenská lekárska terminológia. Zdravotná výchova 21, 1985, s. 223 – 226.
- ŠIMON, F.: Monografia o lekárskej terminológii. K novému slovenskému anatomickému názvosloviu. Kultúra slova 19, 1985, s. 59 – 61.
- ŠIMON, F.: Latinská terminológia. Martin, Osveta 1990, 184 s.
- ŠIMON, F.: Terminologia medicinae antiquae. Beiträge zur Geschichte der medizinischen Terminologie. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika 2003. 94 s.
- ŠIMON, F. -- BLAŠKO, D.: O termínoch so zložkou -patia. Čas. Lék. čes. 124, 1985, s. 1141.
- ŠIMON, F., MAREČKOVÁ E.: Lingua „anglatina” v medicínskej terminológii, In: Odborná komunikácia v zjednotenej Európe. Zborník referátov z medzinárodného seminára. Ed. A. Ďuricová, V. Křečková. Banská Bystrica –

Praha, Univerzita Mateja Bela – Jednota tlmočníkov a prekladateľov 2002, 118 s.

ŠVAGROVSKÝ, Š., ONDREJOVIČ S.: Prvé pokusy o slovenskú lekársku a lekárnickú terminológiu. In Slovenská reč, 68, 2003, č.4, s. 193 – 205.

ŠVAGROVSKÝ, Š.: Prvé pokusy o slovenskú lekársku a lekárnickú terminológiu. Odborný preklad 2., www.google.sk.

ŠVAGROVSKÝ, Š. – ONDREJOVIČ, S.: Prvé pokusy o slovenskú lekársku a lekárnickú terminológiu. Pri storočnici od narodenia prof. Júliusa Ledényiho-Ladzianskeho, tvorcu slovenského anatomického názvoslovia. Slovenská reč, 68, 2003, č. 4, s. 193 – 206.

ŠVEC, Š. (2005): Terminologické pojmy a princípy vo výchovovede. In Kultúra slova, roč. 39, 2005, č. 4, s. 204 – 218.

ŠVEC, Š. (2007): Princípy slovenskej terminológie a problémy s interpretáciou EU anglických náprotivkov v školstve. Terminologická komisia Ministertstva školstva SR 19. 10. 2007.

TEMMERMAN, R.: Towards New Ways of Terminology Description. The Sociocognitive Approach. John Benjamins Publishing Company, 2000.

VÖRÖSOVÁ, G. a kol.: Klasifikačné systémy a štandardizácia terminológie v ošetrovatelstve. Martin, Osveta 2007, 113 s.

WÜSTER, E.: Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexicographie. Wien – New York 1979.

ŽIAKOVÁ, K. – HOLMANOVÁ, E. – ČÁP, J.: Problematika odbornej terminológie v ošetrovatelstve. In R. Bužgová, L. Sikorová (ed.): Ošetrovatelská diagnostika a praxe založena na dôkazoch. II. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta 2008, s. 83 – 86.

Polysémia – mnohovýznamovosť, viacvýznamovosť, vzťah medzi *označeniami* a *pojмами* v danom jazyku, pri ktorom jedno označenie reprezentuje dva alebo viacero pojmov so spoločnými *charakteristikami*. Príklad polysémie: hlava – **1.** časť tela; **2.** časť orgánu (napr. hlava pankreasu, svalu); **3.** „hlava rodiny“; **4.** „hlava motora“ atď...